

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР»
ФАКУЛТЕТ «МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА
И АДМИНИСТРАЦИЯ»
КАТЕДРА «АДМИНИСТРАЦИЯ, УПРАВЛЕНИЕ
И ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ»**

**СТЪПОЧКИН АРТЪОМ ИГОРЕВИЧ
(STOROSHKIN ARTEM)**

**УПРАВЛЕНИЕ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА
НАЦИОНАЛНИТЕ СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ
СИСТЕМИ**

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертация за присъждане на научната степен
«Доктор на икономическите науки»
по професионално направление 3.7. «Администрация и
управление», докторска програма «Организация и управление извън
сферата на материалното производство»**

**Варна
2017**

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР»
ФАКУЛТЕТ «МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА
И АДМИНИСТРАЦИЯ»
КАТЕДРА «АДМИНИСТРАЦИЯ, УПРАВЛЕНИЕ
И ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ»**

**СТЪПОЧКИН АРТЪОМ ИГОРЕВИЧ
(STOROSHKIN ARTEM)**

**УПРАВЛЕНИЕ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА
НАЦИОНАЛНИТЕ СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ
СИСТЕМИ**

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертация за присъждане на научната степен
«Доктор на икономическите науки»
по професионално направление 3.7. «Администрация и
управление», докторска програма «Организация и управление извън
сферата на материалното производство»**

Научен консултант:

**БРИТЧЕНКО Игор Геннадиевич
проф., доктор на икономическите науки**

Рецензенти:

**проф. д.ик.н. Христо Маринов Иванов
проф. д.ик.н. Красимир Иванов Ениманев
проф. д.ик.н. Севдалина Илиева Димитрова**

**Варна
2017**

Дисертационната работа е обсъдена и изпратена за защита пред научното жури от катедра «Администрация, управление и политически науки» факултет «Международна икономика и администрация» на ВСУ «Черноризец Храбър», гр. Варна.

Общият обем на дисертационната работа е 338 страници. Дисертационната работа се състои от увод, четири глави, заключение, списък на използваната литература (316 названия). Съдържанието на главите се дели на отделни параграфи, които съдържат резултатите от проведеното изследване и позволяват да се проследи логическо-структурната схема на излагане на материала. Основният текст съдържа 53 фигури и 69 таблици.

Дисертацията е самостоятелно изпълнена научна работа, където са представени авторският подход за решаването на актуалния научно-практически проблем на държавното управление на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система, научно-методическите подходи и практическите препоръки за формирането на механизма на държавното управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна.

Получените научни резултати принадлежат лично на автора. От научните работи, публикувани в съавторство са използвани само онези идеи, които са получени в резултат от индивидуалните изследвания и са конкретизирани в списъка на публикациите.

Авторът на дисертационната работа има научна степен кандидат на икономическите науки, работи като преподавател във Висшата Бизнес Школа – National Louis University в Нови Сонч (Полша).

Защитата на дисертационната работа пред научното жури ще се състои на 04.07.2017 г. в 10:00 ч., в Заседателната зала на ВСУ «Черноризец Храбър» на заседание на научното жури. Материалите по защитата са достъпни в кабинет 204 във ВСУ „Черноризец Храбър” и на сайта www.vfu.bg.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННАТА РАБОТА

1. Актуалност на темата на изследването. Съвременният етап на развитие на международните отношения се характеризира със значителна нестабилност на външната среда на функциониране на националните социално-икономически системи (НСИС). При такива условия държавите трябва да се грижат за намаляване нивото на зависимост на националното стопанство от външните дестабилизиращи фактори. Начин за решаването на тази задача е държавната намеса в пазарните механизми на функционирането на националната икономика с цел коригиране траекторията на нейното развитие.

С изследването на проблемите на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи и разкриването на вътрешните и външни фактори, влияещи върху процесите на формиране на високоефективно национално стопанство са се занимавали такива учени-икономисти като: Б. Баласа, И. Бритченко, С. Брю, Дж. Кейнс, Р. Куденхове-Калерги, К. Макконъл, Д. Медоус, М. Мерсарович, Г. Мюрдал, П. Уайлз, Д. Митрени, Е. Пестел, П. Стритен, И. Ситник, М. Хаует, Дж. Хамилтън, М. Чумаченко.

Общият извод от проведените изследвания е следният: за държавите в условия на хронично неравновесно състояние на външните и вътрешните пазари особено място заема проблемът за постигане на устойчиво развитие на националните социално икономически системи. Решаването на този проблем изисква не само вътрешно държавни мероприятия за повишаване ефективността на функционирането на националното стопанство, но и регионална (междустранова) координация. Което изисква формирането на принципно нови механизми, инструменти и лостове за функциониране на държавата. На свой ред, ефективността на функционирането на механизма за държавно управление на устойчивото развитие на НСИС се обезпечава от точното определяне на проблемните точки и перспективните направления на по-нататъшното ѝ развитие.

Всичко казано по-горе формира предпоставките за по-

детайлното изследване на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи, което и обуславя актуалността на темата на изследването, нейната цел и задачи.

2. Цел и задачи на изследването. Целта на дисертационната работа е обобщението на теоретическите положения, разработката на теоретичните положения, разработката на научно-методически подходи и методи, както и на практически препоръки в сферата на формиране на ефективен механизъм за държавно управление на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи.

Постигането на поставената цел е обусловило необходимостта от решаването на следните задачи:

да се изследват съвременните тенденции и проблеми на развитието на социално-икономическата система на Украйна и на тази база да се определят източниците и начините за неутрализация на кризисните явления, формиращи се в държавата;

да се разкрият евентуалните перспективи за влизането на Украйна в Европейския Съюз и Евразийския икономически съюз, като алтернативен вектор на европейската интеграция, с цел постигането на устойчиво развитие на НСИС, и да се определят стратегическите направления на евентуалното регионално сътрудничество;

да се изследват индикаторите на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи, формиращи Европейския Съюз, както и да се разкрият перспективите за развитие на международното икономическо партньорство на субектите от реалния сектор на икономиката на страните-членки на Европейския съюз, с цел обезпечаване на устойчивото развитие;

да се разработи методика за оценката на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи;

да се усъвършенства научно-методическият подход към избора на модел на пазарна икономика, способстващ устойчивото развитие на националните социално-икономически системи;

да се разгледа методологията на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи, като основа за формирането на концепция за държавна политика на устойчивото

развитие на социално-икономическата система на Украйна;

да се разработи научно-методически подход за извършването на фундаментален анализ на финансовите инструменти за инвестиране с цел обезпечаване на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи;

да се сформира концепция за държавна политика на устойчивото развитие на социално-икономическата система Украйна и да се разработи механизъм за нейната реализация;

да се разработи методически подход за изграждането на модел на управлението на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна, както и да се сформира механизъм за стимулиране на икономическия ръст в Полша, като примери за практическата реализация на държавната политика за управление на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи.

3. Обект и предмет на изследването.

Обект на изследването – процесите на управление на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи.

Предмет на изследването – съвкупността от теоретико-методологически основи, методически положения и практически препоръки в сферата на формиране на механизма на държавно управление на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи.

4. Главна хипотеза на изследването: За постигане на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи е необходимо формирането на ефективен механизъм за държавно регулиране на пазарната икономика, притежаващ система за поднастройка на националната икономика в зависимост от създадените се вътрешни условия за управление и глобалните икономически и политически процеси.

Допълнителни хипотези, издигнати и проверени в процеса на изследването:

формирането на модел на социално-ориентирана пазарна икономика в държавата е необходимо условие за постигането на устойчивото развитие на НСИС;

участието на националните икономики в регионалните интеграционни обединения е допълнителен фактор за обезпечаване на устойчивото развитие на НСИС;

ефективното функциониране на регионалното икономическо обединение на страните се обезпечават за сметка на намаляването на структурните диспропорции в развитието на страните-членки на интеграционното обединение;

необходимо и задължително условие за формирането на устойчивото развитие на НСИС е постигането на постоянен икономически ръст в държавата;

5. Методологична основа на изследването.

Теоретическа и методологическа основа на дисертационната работа са ключовите положения на съвременната икономическа теория и водещите учени в света в сферата на управлението на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи, теориите на управлението, институционалната икономика, държавното управление, както и натрупаният практически опит от държавите и регионалните интеграционни обединения в сферата на държавното регулиране на системата на националното стопанство.

Методологическият апарат са системният, пазарният, ресурсният, комплексният, когнитивният, ситуационният и йерархическият подходи, икономическите и финансови методи за управление на устойчивото развитие на НСИС, на основата на които е разработена концепцията и механизмът на държавното управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна.

В работата е използвана съвкупност от общоприетите в икономическата наука методи: системно-структурният анализ (уточняване и подреждане на терминологията в понятийния апарат на механизма за държавното управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна и определяне същността на категорията «управление на устойчивото развитие на НСИС»); сравнителният анализ (за определяне на диспропорциите между нивото на социално-икономическото развитие на страните-членки на Европейския Съюз; разкриване на способностите на Украйна за продължаване на интеграционния процес);

статистическо-икономически анализ (за разкриване особеностите на социално-икономическото развитие на страните-членки на Европейския Съюз и установяване на тенденциите, които негативно влияят върху тяхното развитие и върху ефективността на функционирането на ЕС като цяло; за разкриване на съвременното състояние на социално-икономическата система на Украйна и прогнозиране на сценариите за нейното развитие в дългосрочна перспектива); корелационно-регресионен анализ (за определяне на статистическата зависимост между макроикономическите показатели, извършване на оценка на построените уравнения на линейната двойна регресия в съответствие с издигнатите хипотези за взаимовръзката между показателите на развитието на НСИС на Украйна; за построяване модела на нейното устойчиво развитие); абстрактно-логически анализ (за формиране на изводите и обобщение на резултатите по повод евентуалните интеграционни процеси в Украйна).

Емпирическа и фактологическа основа на изследването стана информацията на Държавната служба за статистика на Украйна, Главното управление за статистика на Полша, официалните данни от Евростат и Световната банка, собствените изследвания на автора, на основата на които в работата е доказана необходимостта и целесъобразността на формирането на механизма за държавно управление на устойчивото развитие на НСИС.

6. Ограничения на проведеното изследване.

Статистическите данни, използвани в дисертационната работа включват периода 2000-2015 г. (обаче поради липсата на някои данни от официални източници за 2015 г., този период се съкращава до 2014 г. включително). За оценката на инвестиционната активност на Украйна и ЕС статистическите данни са взети за периода 1990-2015 година. Прогнозните стойности, в частност в раздел четири с използване на разработения икономико-математически модел на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система включват периода 2017- 2023 г.

Териториални ограничения. Работата е посветена на формирането на механизма за държавно управление на устойчивото

развитие на социално-икономическата система на Украйна. Като пример е примера са разгледани моделите на устойчивото развитие на страните-членки на ЕС и най-детайлно е изследван полският модел на развитие на националното стопанство, като на страна-членка на ЕС и едновременно най-близък икономически партньор на Украйна.

В дисертацията не са разглеждани политическите аспекти на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи.

7. Научната новост на изследването се заключава в определянето на целесъобразните икономически направления на държавната политика и формирането на ефективен механизъм за държавно управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна на основата на сформирания научна концепция и методология чрез обобщаването на теоретическите положения, разработката на научно-методическите подходи и методи в контекста на обезпечаването на устойчивото развитие на държавата.

8. Основните положения на дисертационната работа, определящи нейната научна новост, се заключават в следното:
за първи път:

е формулирано и разкрито съдържанието на методологията на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи като съвкупност от научни теории, идеи и принципи, методи и модели, насочени за поддържането на необходимите темпове и качество на икономическия ръст на основата на структурната поднастройка на системата на националното стопанство чрез активната намеса на държавата в механизмите на пазарната икономика с оглед цялата съвкупност на вътрешните икономически и социални фактори на развитието, както и на геополитическите реалности. Прилагането на тази методология ще позволи да се постигне устойчиво развитие на НСИС, което е основата за високото ниво на благосъстоянието и социалната защитеност на настоящото и бъдещите поколения;

теоретически е обоснована нова цялостна концепция за държавната политика за управление на устойчивото развитие на

социално-икономическата система на Украйна чрез обобщение на теоретико-методологическите положения и методическите основи, както и разработване на инструментално обезпечение, икономически и моделни съставки, реализацията на която създава съдържанието и същността на функционирането на ефективния механизъм за държавно управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна;

разработен е механизъм на държавното управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна, който съдържа съвкупност от методи, модели, инструменти и практически мероприятия, а неговата практическа реализация позволява на базата на предложения икономико-математически модел на устойчивото развитие да се извърши трансформация на системата на националното стопанство в съответствие с избраните критерии и направления за повишаване нивото на конкурентоспособността на националната икономика на световната арена;

теоретически е обоснован методическият подход за изграждането на модела на управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна, който е централен елемент в разработения механизъм за държавно управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна и е сформиран на базата на корелационно-регресионния анализ на показателите на икономическото и социално развитие на държавата, което дава възможност да се разкрият и обосноват минималните критически равнища на макроикономическите показатели, позволяващи да се обезпечи устойчивото развитие на НСИС.

усъвършенствани са:

методическият подход за оценка на тенденциите и проблемите на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна, резултатите от прилагането на който позволяват да се направи извод относно източниците и начините за неутрализация на кризисните явления, формиращи се в държавата, а като главна причина за кризисните явления в страната да се отбележи неефективната структура на националното стопанство,

която води до социално напрежение и политическа криза в държавата, падане на обемите в реалния сектор на икономиката, финансова криза, ръст на безработицата, обедняване на населението;

методиката за разкриване перспективите за икономическа интеграция на Украйна в Европейския Съюз, която се основава на резултатите от сравнителния анализ на украинската икономика и икономиките на страните-членки на ЕС, SWOT-анализа на потенциалното членство на Украйна в Европейския Съюз и анализа на нормативно-правната база в сферата на регулирането на процесите на интеграцията на Украйна-ЕС, което позволи да се направи извод за невъзможността за бърза реализация на този интеграционен процес, както по икономически, така и по политически причини;

методическият подход за оценка възможността и целесъобразността на потенциалното влизане на Украйна в Евразийския икономически съюз (ЕАИС) като алтернативен вектор на европейската интеграция на националната икономика, в който са представени етапите на създаване и развитие на ЕАИС, изследван е проблемът за диспропорциите в развитие и пълномощията между страните-членки на това регионално интеграционно обединение, разкрита е структурата на външноикономическата дейност, както и предимствата и недостатъците на това сътрудничество, което позволи да се направи извод за нецелесъобразността на влизането на Украйна в ЕАИС както от политическа гледна точка, така и от гледна точка на перспективите за устойчиво развитие на националната социално-икономическа система;

методическият подход за разкриване на структурните диспропорции в развитието на националните социално-икономически системи, влизачи в регионалното интеграционно обединение, който включва: разработената методика за изчисляване коефициента на диспропорциите в развитието на НСИС, методиката на групировката страни чрез извършване на рейтингова оценка на ефективността и мащабите на националните социално-икономически системи, формиращи ЕС-28, както и методиката за отчитане на инвестиционните предпоставки за устойчивото

развитие на страните-членки на ЕС, което позволи да се направи извод за значителното ниво на диспропорциите в социално-икономическото развитие на страните-членки на Европейския Съюз;

методическият подход за изграждането на система за оценка на перспективите за развитие на международното икономическо партньорство на промишлените предприятия, базиращ се на разкриването на корелационно-регресионните зависимости между нивото на развитие на промишлеността на страните-членки на интеграционното обединение, прилагането на който ще позволи да се определят целевите пазари за реализация на промишлената продукция и по такъв начин да се обезпечи материалната база на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система;

методиката за оценка на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи, в която са определени аспектите и факторите на устойчивото развитие на държавата, също така е разработен общ обобщаващ индекс, използването на който е предложено като индикатор, измерващ съответствието на социално-икономическата ситуация в НСИС и ситуацията в интеграционното обединение;

научно-методическият подход за избор на модел на пазарната икономика, обезпечаваш устойчивото развитие на националната социално-икономическа система, прилагането на който позволи да се направи извод, че за Украйна най-ефективен е моделът на социално-ориентирана пазарна икономика, който се характеризира с по-справедлива и рационална система на разпределение на националното богатство и способства формирането на широка прослойка средна класа, което е необходимо условие за устойчивото развитие на националните социално-икономически системи;

научно-методическият подход за извършването на фундаментален анализ на финансовите инструменти за инвестиране за обезпечаване на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи, който е основан върху съчетанието на принципите на фундаменталния анализ и

геометрията на системата на националното стопанство, използването на който ще позволи да се реализира сценарийният метод за изграждане на инвестиционната политика на Украйна с цел разширяване участието на отечествените контрагенти в международната система на движение на капитала;

методиката за усъвършенстване системата за енергийна сигурност на държавата като съставна част от механизма на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна, основана върху разкриването на направленията на държавната намеса в системата за формиране, разпределение и използване на енергийните ресурси на страната в условията на глобална нестабилност и висока зависимост на Украйна от външни източници на енергия, използването на която прави възможно оперативното определяне на трансформациите във външноикономическата политика на държавата и е насочено за постигането на активизация на стимулирането на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система;

механизмът за стимулиране на икономическия ръст в Полша, който на базата на използване на методите и лостовете за държавно регулиране на икономиката позволява на макроравнище да се влияе върху процеса на формиране и реализация на социално-икономическите цели на развитието на НСИС, а на микроравнище да се коригира стратегията и тактиката на пазарното поведение на субектите на икономическо управление.

9. Практическото значение на получените резултати се заключава в това, че предложеният механизъм за държавно управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна позволява да се повиши ефективността на функционирането на националната икономика и нивото на живот на населението чрез регламентирана държавна намеса с едновременното прилагане на пазарните механизми.

Разработените в дисертацията методически подходи, модели и методи са универсални и могат да бъдат използвани в процеса на внедряване на механизма за държавно управление на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи.

10. Аprobация на резултатите от дисертацията. Основните

научни положения и резултати от изследванията, изводите и препоръките бяха докладвани на десет научно-практически конференции, получиха положителна оценка и са публикувани в материалите на конференциите, в това число на IV Общоевропейска научно-практическа конференция на студентите и младите учени «Формиране на ефективни финансови механизми за държавно управление на икономиката на Украйна: теория и практика» (Украйна, Донецк, ноем. 2012 г.); на II и III Международна научно-практическа конференция «Регионалното развитие - основа за развитието на украинската държава» (Украйна, Донецк, апр. 2013 и 2014 г.); на международните научно-практически конференции: «Срещу предизвикателствата на сътрудничеството между Украйна и ЕС: опита на Центъра «Жан Моне» в Киев и Донецк (Украйна, Мариупол, март 2015 г.); «Актуални проблеми и перспективи за развитието на икономиката в условията на глобална нестабилност» (Украйна, Кременчуг, дек. 2015); «Социална отговорност: съвременни предизвикателства (Украйна, Краматорск, апр. 2016 г.); «Икономика без граници: интеграция, иновации, трансгранично сътрудничество» (Литва, Каунас, 26 авг. 2016 г.); «Актуални социално-икономически проблеми на държавата и регионите: антикризисна стратегия и устойчиво развитие» (Украйна, Виница, окт. 2016 г.); «Иновационна икономика: процеси, стратегии, технологии» (Полша, Келце, 27 ян. 2017 г.).

Резултатите от дисертационната работа: са използвани в процеса на подготовката на аналитическите материали за висшите органи на изпълнителната власт, както и в процеса на работа над научния проект «Иновационно управление на социално-икономическите системи: държава, клъстер, регион» (номер на държавната регистрация 0116U002332) – протокол за внедряване № 09/01-17 от 06.04.2017 г., издаден от Причерноморския научно-изследователски институт по икономика и иновации, гр. Одеса, Украйна; внедрени са в учебно-методическата работа на Висшата Бизнес Школа – National Louis University, гр. Нови Сонч, Полша – справка за внедряване.

11. Публикации. Според резултатите от научното изследване авторът е публикувал 30 научни работи с общ обем 26,55 п.л.

(лично на автора принадлежат 21,35 п.л.), в това число една монография и 22 статии в научни списания с общ обем 25,03 п.л. (лично на автора принадлежат 20,23 п.л.), и 7 научни публикации по материалите от научните конференции с общ обем 1,52 п.л. (лично на автора принадлежат 1,12 п.л.).

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННАТА РАБОТА

Структурата и обемът на работата са обусловени от поставените задачи и логиката на извършване на дисертационното изследване. Дисертацията се състои от увод, четири глави, в това число 16 параграфа, изводи, списък на използваната литература, две приложения. Съдържа 53 фигури и 69 таблица. Списъкът на използваната литература включва 316 названия. Общият обем на дисертационната работа е 338 страници.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД

Раздел 1. ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКАТА СИСТЕМА НА УКРАИНА

1.1. Модел на формиране на кризисните явления в Украйна в условията на съвременните геополитически трансформации

1.2. Потенциално членство на Украйна в ЕС: проблеми и перспективи за реализация на сътрудничеството

1.3. Позитиви и негативи на потенциалното членство на Украйна в ЕС

1.4. Евразийски икономически съюз: алтернатива на европейската интеграция на интеграции Украйна или път за никъде

Изводи по раздел 1

Раздел 2. ЕВРОПЕЙСКИ ИНТЕГРАЦИОНЕН МОДЕЛ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНИТЕ СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ СИСТЕМИ

2.1. Макроикономически индикатори на устойчивото развитие на Европейския Съюз

2.2. Структурни диспропорции на регионалното развитие на

Европейския Съюз

2.3. Инвестиционни предпоставки за устойчивото развитие на страните-членки на Европейския Съюз

2.4. Фактори за ръст и проблеми на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система на Полша

Изводи по раздел 2

Раздел 3. МЕТОДОЛОГИЧЕСКО ОБЕЗПЕЧЕНИЕ НА ПРОЦЕСА НА УПРАВЛЕНИЕ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНИТЕ СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ СИСТЕМИ

3.1. Методика на оценката на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи

3.2. Модели на пазарната икономика: фактори на ефективност и перспективи на устойчивото развитие

3.3. Методологически аспекти на разработката на държавната политика за устойчиво развитие на националните социално-икономически системи

3.4. Научно-методически подход за извършване на фундаментален анализ на финансовите инструменти за инвестиране на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи

Изводи по раздел 3

Раздел 4. ФОРМИРАНЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ НА МОДЕЛА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНИТЕ СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ СИСТЕМИ (ПО ПРИМЕРА НА УКРАЙНА И ПОЛША)

4.1. Концепция на държавната политика за устойчиво развитие на социално-икономическата система на Украйна и механизъм за нейната реализация

4.2. Енергийната сигурност като фактор на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна

4.3. Икономико-математически модел за управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна

4.4. Полският модел за развитие на националната социално-икономическа система

Изводи по раздел 4

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ИЗТОЧНИЦИ

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННАТА РАБОТА

В увода авторът е поставил проблема за обезпечаване на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи с оглед съвременните условия на тяхното функциониране. Доказана е актуалността и своевременността на извършеното изследване. Определени са целите и са формулирани задачите, очертани са предметът и обектът, авторската хипотеза и подхипотезите на изследването, представена е методологията и новостта на изследването, както и е обосновано практическото значение на получените резултати.

В първия раздел «Проблеми и перспективи на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна» е изследвано съвременното състояние на украинската социално-икономическа система; анализирана е възможността за потенциално членство на Украйна в ЕС; изследвани са проблемите и перспективите, позитивите и негативите от реализацията на това сътрудничество; разгледан е алтернативният интеграционен модел за Украйна – интеграция в Евразийския икономически съюз.

В параграф 1.1. «Модел за формиране на кризисните явления в Украйна в условията на съвременните геополитически трансформации» е анализирано състоянието на украинската НСИС, което позволи да се разкрие моделът за развитие на кризисните явления в Украйна и да се разработят мероприятия за тяхната неутрализация.

Получените резултати от изследването позволяват да се твърди, че политическата нестабилност, която съществува в Украйна през последните години, обуславя дестабилизацията на всички финансово-икономически процеси в държавата, задълбочаването и разпространяването на структурните диспропорции в развитието на националната икономика, хроничния недостиг на инвестиционни ресурси за разширеното възпроизводство на системата на националното стопанство. Тези

явления се съпровождат от девалвацията на националната валута, засилването на инфлационните процеси, тоталното обедняване на «обикновения украинец» и демографска криза.

Извършените изследвания позволиха да се изгради модел на формирането на кризисните явления в икономиката на Украйна и да се предложат мерки за неутрализацията на последиците от икономическата криза в държавата.

1. Фундаментът на съвременната финансово-икономическа и политическа криза в Украйна е бил заложен през 2010 г. От 2014 г. украинската социално-икономическа система изпитва перманентното въздействие на кризисни явления. В такива условия монетарните инструменти и псевдореформите, които предприема украинското правителство, към днешна дата са способни само да задълбочат и отложат във времето негативните последици за националната социално-икономическа система.

2. Основната причина за кризата в икономиката на Украйна е неефективната структура на националното стопанство, която доведе до социално напрежение и политическа криза в държавата, и като следствие до падане обемите на реалното производство, разгръщането на финансова криза, ръст на безработицата, обедняване на населението.

3. В условията на глобална финансово-икономическа криза и формирането на нова система на световния ред Украйна към днешна дата е въвличена в продължителен военно-политически конфликт с Русия, което на свой ред е мощен генератор на макроекономическа и политическа нестабилност в държавата. Понататъшното развитие на глобалната икономическа и военно-политическа нестабилност ще изостри съществуващите проблеми в украинската икономика: ръст на инфлацията; намаляване на ликвидността на украинските банки; увеличаване стойността на кредитните ресурси; намаляване на обемите на кредитиране; ръст на цените на енергоносителите; увеличаване на разходите на украинските компании; намаляване на обемите на износа; падане на обемите на БВП.

4. Стратегията за развитие на социално-икономическата система на Украйна е необходимо да се формира с оглед както на

вътрешните, така и на външните фактори за разгръщане на кризисните явления.

5. Активната държавна подкрепа на високо-технологичните отрасли на промишлеността (както с монетаристки, така и с протекционистки методи) са основата за формирането на високоефективна система на националното стопанство, по-нататъшното провеждане на финансово-икономически и социални реформи в страната, което на свой ред е фундамент на политическата стабилност и устойчивото развитие на националната социално-икономическа система.

В параграф 1.2. «Потенциално членство на Украйна в ЕС: проблеми и перспективи за реализация на сътрудничеството» са изследвани потенциалните възможности и перспективи за членството на Украйна в Европейския Съюз, както и са разкрити проблемите и перспективите на този интеграционен процес.

На съвременния етап на развитие на международните отношения всички национални социално-икономически системи независимо от нивото на тяхното развитие функционират в условията на интензификация на процесите на глобализацията. Ефективен начин за защита на националните социално-икономически системи от глобалната нестабилност е създаването на регионални интеграционни системи, които регулират държавните отношения на международната политическа и икономическа арена.

Днес Европейският Съюз е обединение на независими държави, което има най-институционално развитата форма на регионална интеграция. За да стане влизането на Украйна в ЕС действителност, Украйна трябва да отчете опита на източно-европейските страни-членки на ЕС и ясно да определи за себе си всички позитиви и негативи от това членство. Украйна трябва да проведе редица мероприятия, свързани с поднастройката на националната социално-икономическа система с Европейските ценности и стандарти, както и да определи за себе си стратегически важните цели, които биха имали корелация със стратегическите цели на устойчивото развитие на Европейския Съюз. Отделен и извънредно важен аспект на международните отношения е нивото на конкурентоспособността на националната икономика.

Съвременното състояние на социално-икономическото развитие на Украйна може да се оцени по редица макроикономически показатели. Икономиката на Украйна и икономиката на страните от ЕС през 2010-2014 г. се намираше в състояние на рецесия. Средногодишните темпове на прираст на брутния вътрешен продукт в Европейския Съюз за периода 2010-2014 г. са на нивото 1,0%. За сравнение в Украйна средногодишните темпове на прираст на БВП за посочения период са 0,6%. Този факт е препятствие за потенциалното членство на Украйна в ЕС, тъй като съществуващите проблеми на социално-икономическото развитие в ЕС не могат да бъдат задълбочени от проблемите на развитието на икономическата система на Украйна.

Може да се твърди, че съществува огромна разлика в нивото на социално-икономическото развитие на Украйна и страните-членки на Европейския Съюз. В ЕС-28 брутният вътрешен продукт бруто по паритета на покупателната способност в периода 2010-2014 г. е възлизал средно на 30507 щатски долари на 1 жител, а в Украйна само около 27% от тази сума (8343 щатски долари). Тази ситуация обуславя малката вероятност за членство на Украйна в ЕС в най-близка перспектива.

Изследването на финансовите показатели на социално-икономическото развитие на Украйна и страните-участнички в Европейския Съюз през 2010-2014 г. позволява да се направят следните изводи по отношение на финансовата стабилност на Украйна и ЕС: наблюдава се ниско ниво на инфлацията в Европейския Съюз и бързото развитие на инфлационните процеси в Украйна; отбелязано е увеличение на дефицита в бюджета на Украйна и съкращаване на бюджетния дефицит в ЕС-28.

По такъв начин, към днешна дата състоянието на социално-икономическото развитие на Украйна не отговаря на критериите за членство в Европейския Съюз. Нещо повече, Европейският Съюз има по-голямо количество собствени вътрешни проблеми, изискващи незабавно решение. Влизането на Украйна в Европейския Съюз на този етап може да доведе до увеличаването на вътрешната икономическа нестабилност и влошаване нивото на конкурентоспособността, както на украинската социално-

икономическа система, така и на икономиката на ЕС. При това, интеграцията на Украйна в Европейския Съюз е едно от приоритетните направления на външната политика на Украйна.

В параграф 1.3. «Позитиви и негативи на потенциалното членство на Украйна в ЕС» са разкрити положителните и отрицателните страни на европейската интеграция на Украйна; обоснована е необходимостта от ускоряване на интеграционните процеси, както от страна на ЕС, така и от страна на Украйна.

Проведените изследвания позволяват да се направи извод, че европейският курс на интеграция е за Украйна стратегически приоритет в политически и социално-икономически аспект. При това процесът на евроинтеграцията изисква постоянното изследване на факторите, определящи възможността за влизане на социално-икономическата система на Украйна в европейското икономическо пространство. Обаче при обективното разглеждане на процеса на интеграция на Украйна в ЕС може да се очертаят цяла редица фактори, възпрепятстващи неговата реализация. Към тези фактори преди всичко се отнасят политическата и социално-икономическата нестабилност в Украйна. Следва също така да се отбележи, че тази интеграция има цял ред външни фактори, негативно влияещи върху развитието на социално-икономическата система на Украйна в краткосрочна перспектива.

Към предимствата на приключването на интеграционния процес Украйна-ЕС могат да се отнесат: възможността за модернизация и повишаване конкурентоспособността на националната икономика; привличането на постоянен поток от чужди инвестиции и най-нови технологии; възможността за разширяване на търговските и финансовите отношения със Запада за сметка на излизането на единния европейски пазар.

Текущото състояние на социално-икономическата система на Украйна се характеризира с: наличието на дълбока политическа криза в страната; макроикономическа нестабилност; значителна енергийна зависимост от Русия; диспропорции в структурата на националното стопанство; ниско равнище на социалната обезпеченост и защитеност на населението. Всички изброени по-горе фактори, възпрепятстват устойчивото развитие на социално-

икономическата система на Украйна и съответно на нейното членство в ЕС. И макар нивото на политическото (демократическото) и социално-икономическото развитие на Украйна към днешна дата е много по-ниско, отколкото средно за Европа, Украйна е твърде привлекателен партньор за ЕС по силата на нейния ресурсен потенциал, а страните от ЕС са стратегически партньори на Украйна. Обаче присъединявайки се към Европейския съюз, в краткосрочна перспектива, Украйна може да почувства върху себе си всички негативни последици от миграцията и масовия отлив на човешки ресурси, както това става, например в съседна Полша и в Балтийските страни.

По такъв начин, интеграцията с ЕС имат своите преимущества и недостатъци. Анализът на аргументите «за» и «против» европейската интеграция показва, че свободната търговия в рамките на ЕС несъмнено е предпочитано решение за Украйна в социално-икономически и политически аспект. Тесните икономически отношения с ЕС позволяват да се получи по-добър достъп за украинските предприятия до мащабния пазар, с прозрачна и предсказуема среда за развитие на бизнес. Освен това, членството в ЕС може да бъде начин за хармонизиране на ситуацията в Украйна, което на свой ред, ще позволи да се подобри бизнес средата. Обаче Украйна към днешна дата се намира в условията на икономическо и социално изтощение, а това означава, че на този етап влизането на Украйна в ЕС е преди всичко политическо решение.

В параграф 1.4. «Евразийски икономически съюз: алтернатива на европейската интеграция на Украйна или път за никъде» е направен анализ на позитивните и негативни резултати за Украйна в случай на коопериране с Евразийския икономически съюз (ЕАИС). Въз основа на официалните документи, международните спогодби, официалните статистически показатели за социално-икономическото развитие на Украйна и страните, влизащи в Евразийския Икономически Съюз е доказана неефективността на това сътрудничество в дългосрочна перспектива.

Външната политика на Украйна от получаването на

независимостта се характеризира с така наречената многовекторност, а именно икономическо и политическо балансиране между Русия и Европа. Което и позволяваше на Украйна да намира съответните пътища за реализация на своя икономически и географски потенциал.

Анализирайки статистическите данни, може да се каже, че Русия реализира проекта ЕАИС, за да има възможност да доминира на постсъветското пространство. Делът на БВП на Русия възлиза на около 84%, на Казахстан - 11,6%, на Беларус - 3,4%, на Армения и Киргизстан на по-малко от 1%. По данни на Евразийската икономическа комисия, основният дял (88%) в износа на страните-членки представляват суровините и продуктите от енергийния комплекс. Тази ситуация говори за това, че икономиката на този Съюз има задънен път на развитие.

Проведеният анализ позволява да се направи извод, че евентуалното присъединяване на Украйна към ЕАИС ще доведе до решаването само на краткосрочните проблеми на финансирането на украинската социално-икономическа система. Затова стратегическо направление на интеграцията на Украйна е не източното направление, а западното (което е по-продължително и трудно, но позволява да се защитят националните интереси в дългосрочна перспектива).

Изводи към раздел 1. Понастоящем икономиката на Украйна се намира в състояние на криза. Основната причина за кризата на НСИС на Украйна е неефективната структура на националното стопанство и системата за преразпределение на капитала. Интеграцията на Украйна в Европейския Съюз е инструмент за модернизация на националната социално-икономическа система чрез провеждането на съответните реформи, създаването на реално действащи демократични институти и иновационното развитие на държавата и обществото. Алтернатива на процеса на евроинтеграция на Украйна в ЕС е нейното членство в Евразийския икономически съюз. Обаче резултатите от проведения анализ свидетелстват, че това сътрудничество за Украйна ще бъде неизгодно.

Във втория раздел «Европейски интеграционен модел на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи» са изследвани индикаторите на устойчивото развитие на НСИС, формиращи Европейския Съюз, разкрити са перспективите и направленията на трансформацията на европейския модел на икономическа интеграция; определени са направленията на развитието на международното икономическо партньорство на субектите от реалния сектор на икономиката на страните-членки на Европейския Съюз с цел обезпечаване на устойчивото развитие на НСИС.

В параграф 2.1. «Макроикономически индикатори на устойчивото развитие на Европейския Съюз» е извършен анализ на основните макроикономически показатели на развитието на страните-членки на ЕС. На базата на извършения анализ е направен извод за необходимостта от институционална модернизация на регионалното интеграционно обединение с цел повишаване ефективността на функционирането на НСИС, формиращи Европейския Съюз.

Извършените изследвания показваха, че на съвременния етап на трансформация на световната система на икономическо управление ефективното функциониране на националните икономики е невъзможно без многостранната интеграция в системата на международните финансово-икономически отношения. При това с определена периодичност в глобалната икономика възникват и се развиват кризисни явления. Своеобразна форма на защита на националните икономики от глобалната нестабилност е образуването на регионални интеграционни обединения, които при ефективно функциониране са способни да оказват влияние на международната политическа и икономическа арена. Едно от тези обединения е ЕС.

Класифицирането на страните по показателя на БВП на глава от населението по паритета на покупателната способност (ППС), позволява да се направи изводът, че най-ефективно функционира интеграционното обединение НАФТА. Второто място заема Европейският Съюз. Обединението Евразийски икономически съюз (ЕАИС) заема съответно третото място.

В извършеното от автора класиране на всички страни по показателя на БВП на глава от населението по ППС САЩ заемат 11 място, Германия - 18, Великобритания - 23, Руската Федерация - 64, Китай – 89 място. Украйна влиза в числото на най-малко ефективните национални социално-икономически системи и в общото класиране на страните заема 128 място.

На базата на този показател може да се направи извод, че към днешна дата икономиката на ЕС е една от на-големите и ефективни икономики в света, а главен партньор и в същото време главен конкурент на Евросъюза от икономическа гледна точка се явяват САЩ.

Също така в хода на извършване на анализа е потвърдено, че всички анализирани икономически региони са изпитвали негативното влияние на световната финансова криза от 2008 г. Следва да се отбележи, че изворите на тази криза са обусловени от структурните диспропорции в развитието на икономическата система на САЩ, а последиците от финансовата криза в САЩ удариха най-напред по икономиката на другите региони. По такъв начин резултатите от извършения анализ позволяват да се направи извод за високото ниво на зависимост на икономиката на ЕС от глобалните икономически и политически процеси, както и от тенденциите в развитието на икономиката на САЩ. При това следва да се отбележи и съществуването на обратна връзка: развитието на световната икономика (а в качеството на нейни съставни части и националните икономики) определя състоянието и перспективите за развитие на икономиките на ЕС и САЩ.

Що се отнася до инвестиционната активност в икономиката на ЕС, през анализирания период се наблюдават два ясни скока в активизацията на движението на инвестиционните потоци – 1999-2000 г., както и 2007 г. Теза скокове в инвестиционната активност се предлага да се считат за изпреварващи индикатори на кризисните явления в международната финансово-икономическа система.

Ефективността от управлението на процесите на устойчивото развитие на икономиката в ЕС се базира върху провеждането на адекватна инвестиционна политика, когато при намаляване темповете на прираста на брутния основен капитал се провеждат

мероприятия за увеличаване на чистите постъпления от ПЧИ (преки чужди инвестиции) в икономиката на региона, за което свидетелства наличието на отрицателна корелационна зависимост между показателите.

По такъв начин Европейският Съюз към днешна дата е една от най-големите и ефективни регионални икономики в света, която постоянно поддържа и стимулира процесите на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи, формиращи това интеграционно обединение. Главен икономически партньор и в същото време главен конкурент на ЕС се явяват САЩ. От състоянието на икономиката на САЩ до голяма степен зависи текущото състояние на европейската икономика, както и перспективите за устойчивото развитие на страните-членки на ЕС и цялото интеграционно обединение общо взето. Към днешна дата Европейският Съюз е изправен пред необходимостта от провеждането на институционална модернизация, която би позволила да се повиши ефективността на дейността на цялото регионално интеграционно обединение, да се създаде икономически силна и политически сплотена Европа, способна да играе една от водещите роли на международната арена.

В параграф 2.2. «Структурни диспропорции на регионалното развитие на Европейския Съюз» са представени резултатите от изследването на социално-икономическата система на Европейския Съюз. Според резултатите от изследването е разкрито, че координацията на процесите на функциониране на националните социално-икономически системи на страните-членки на ЕС е неделимо условие за устойчивото развитие на интеграционното обединение като цяло.

В работата са подчертани два аспекта, характеризиращи съвременния етап на функциониране на това интеграционно обединение. От една страна, регионалната интеграция способства за засилването на взаимните зависимости между националните социално-икономически системи, влизащи в ЕС, което води до образуването на единна регионална икономическа система, както и до стандартизацията и специализацията на структурните елементи на националните икономики. От друга страна, в средата на

интеграционното обединение не се получава напълно да се нивелира разрывът в развитието между западноевропейските (по-развитите) икономики и източноевропейските (по-малко развитите) икономики, което обуславя наличието на структурни диспропорции между националните социално-икономически системи, влизащи в ЕС. На свой ред, структурните диспропорции, съществуващи вътре в системата, са фактор, възпрепятстващ устойчивото развитие на интеграционното обединение като цяло.

Резултатите от изследването разкриват, че отрасловите и социални диспропорции между страните-членки на ЕС са обусловени от нееднородността на факторите за производство в различните страни, историко-икономическите особености на тяхното развитие, тяхното геополитическо положение. По такъв начин, страните-членки на ЕС имат неидентични модели на социално-икономическото развитие, което обуславя своеобразния икономически разрыв и проблемите в стимулирането на икономическия ръст. Тази ситуация може да доведе до задълбочаване на икономическия дисбаланс на интеграционното обединение, дестабилизация на политическата ситуация в региона и нови проблеми по пътя за постигане на устойчиво развитие на Европейския Съюз. Решаването на тези проблеми трябва да се основава на регионалната координация, като се определят принципно новите механизми за държавно регулиране на социално-икономическото развитие на страните, влизащи в състава ЕС.

Резултатите от извършения корелационно-регресионен анализ на основните макроикономически показатели, характеризиращи нивото на развитие на социално-икономическата система на Евросъюза, показваха, че висока корелационна зависимост се наблюдава само между показателите на обема на БВП и брутното натрупване на основния капитал. Линейното уравнение на разкритите зависимости има следния вид:

$$\begin{aligned} & \text{Средногодишно натрупване на основния капитал} = \\ & = 0,258 + 0,176 * \text{Обем на БВП за последната година} \end{aligned} \quad (1)$$

Полученото от автора уравнение може да бъде използвано за

математическата обосновка на необходимите темпове на развитие на социално-икономическата система на Евросъюза.

Следващият научно-методически подход, който е разработен за разкриването на структурните диспропорции в социално-икономическото развитие на страните, формиращи ЕС-28, е основан на анализа на средногодишните темпове на прираст на БВП. В него е използвана схемата, представена в таблица 2.1.

Предложеният научно-методически подход, позволява да се разкрие спецификата на устойчивото социално-икономическо развитие страните-членки на ЕС, която се заключава в това, че най-развитите страни имат по-ниски темпове на икономически ръст и развитие на НСИС като цяло. По такъв начин, в ЕС ясно се проследява практическата реализация на теорията за границите на икономическия ръст.

Таблица 2.1

Схема на разпределението на страните-участнички в Европейския Съюз по средногодишните темпове на прираста на brutния вътрешен продукт

	$V < 75\% \text{ от } P$	$75\% \text{ от } P \leq V < 125\% \text{ от } P$	$V > 125\% \text{ от } P$
I Група	❶ $V < 1,87$		
II Група		❷ $1,87 \leq V < 3,11$	
III Група			❸ $V \geq 3,11$

V – средногодишен темп на прираста на БВП за страните-членки на ЕС,
 P – средногодишен темп на прираста на обема на БВП за всички страни от ЕС, който възлиза на 2,49.

В дисертацията също така е предложен коефициент на общата диспропорция на развитието на националните социално-икономически системи, формиращи ЕС-28 (KOD_{EC}):

$$KOD_{EC} = \frac{T_{ij} + H_{ij} + Q_{ij} + G_{ij}}{4}, \quad (2)$$

където

T_{ij} - коефициент на диспропорциите на прираста на БВП;

H_{ij} - коефициент на диспропорциите на дела на участието на

страната в БВП на ЕС

Q_{ij} - коефициент на диспропорциите на обема на БВП на глава от населението

G_{ij} - коефициент на диспропорциите на натрупването на основния капитал

Изхождайки от изчисленията, общият коефициент на диспропорцията между страните-членки на ЕС е 1039,82. Използвайки тази методика за оценка на коефициента на диспропорцията за формираните групи, ще получим следните резултати: коефициентът на диспропорцията за първата група е 8,78, за втората група – 52,39, а за третата група 30,03 съответно. Най-голямото значение на коефициента на диспропорциите в социално-икономическото развитие на страните-членки на ЕС се забелязва по такива показатели като: дял в БВП на ЕС, а значи и мащабите на НСИС и обема на средногодишното натрупване на основния капитал.

В по-нататъшния анализ бяха сформирани 4 групи със стъпка на стойността на индикатора (окончателно класиране) равна на 4,594. Получените групи изглеждат по следния начин (табл. 2.2).

Таблица 2.2

Разпределение на страните по групи, съгласно получените стойности при класирането и окончателния индикатор

Място в групата	Стойност на индикатора			
	1 група $I < 9,894$	2 група $9,894 \leq I < 14,488$	3 група $14,488 \leq I < 19,081$	4 група $19,081 \leq I$
1	Германия	Австрия	Румъния	Словения
2	Франция	Белгия	Португалия	Литва
3	Великобритания	Дания	Гърция	Хърватия
4	Холандия	Финландия	Словакия	България
5	Испания	Чехия	Люксембург	Естония
6	Италия		Ирландия	Латвия
7	Швеция		Унгария	Кипър
8	Полша			Малта

Първата група страни се характеризира с относително ниски

темпове на ръст на БВП, но се отличава със значително високо ниво на развитие на сферата на услугите, промишлеността и селското стопанство спрямо другите страни в интеграционното обединение. Тази група страни благодарение на своите мащаби и дялове на участие в общия обем на БВП има по-голямо влияние върху взетите решения в ЕС. Втората и третата група се характеризират със средни темпове на развитие на НСИС. Най-слабо развити страни в ЕС-28 са страните от 4 група.

Установено е, че на най-слабо развитите страни са присъщи относително високи темпове на прираста на обемите на БВП и съответно на ръста на самата НСИС. Това явление също така потвърждава теорията за границите на икономическия ръст, съгласно която за развитите страни става по-трудно да постигнат високи темпове на икономическия ръст.

Получените резултати от изчисленията позволяват да се направи извод, че страните от първата група заемат доминиращи позиции по всички показатели. На тях се падат 74,19% от продукцията на селското стопанство, малко повече от 82% от цялата промишленост на ЕС, както и 82,81% от всички предоставени услуги съответно. От останалите групи: по обемите на промишлеността и услугите лидира 2 група страни (10,04% и 9,39% съответно); по продукцията на селското стопанство лидира 3 група страни, изпреварвайки 2 група страни с 5,05 процентни пункта.

По такъв начин, направеният анализ на социално-икономическото развитие на страните-членки на ЕС показва, че неравномерността на социално-икономическото развитие не е обективно препятствие за задълбочаването и разширяването на интеграцията. Могат да се интегрират не само страни с близки по стойност показатели на развитието на икономиката, но и страни, които достатъчно силно се различават по нивото на развитие. Неравномерността на развитието стимулира стопанската активност, способства за преместването и взаимното проникване на финансово-икономическата дейност на страните-членки на интеграционното обединение. Интеграцията ускорява преустройството на икономическите структури, засилва конкурентната борба, синхронизира циклите на икономическа

активност на страните-членки, създава за последните допълнителни възможности и ги кара да полагат допълнителни усилия в съответствие със задачите на общата политика.

Обаче нееднородността на развитието в средата на интеграционното обединение поражда цяла редица икономически, социални и политически проблеми, решението на които изисква формирането на принципно нова концепция за развитието на Европейския Съюз. Тази концепция трябва да се основава на комплексен подход, отчитах отрасловата и социалната специфика на развитие на всяка отделна страна-членка на ЕС.

Параграф 2.3. «Инвестиционни предпоставки за устойчивото развитие на страните-членки на Европейския Съюз» е посветен на разкриването на инвестиционните фактори за устойчивото развитие на националните социално-икономически системи, влизащи в интеграционното обединение.

Анализът на макроикономическите показатели и състоянието на международната система на движение на капитала, свидетелстват, че този процес се основава на два главни постулата.

Първи постулат. Страните с развита промишлена инфраструктура, които имат силна финансова система, имат своя собствена свободно конвертируема национална валута и са способни да поддържат курсовата ѝ стойност в относително точен ценови диапазон. При това, едновременно с насищането на международната финансова система със свои парични знаци те могат да влияят върху приетите политически и икономически решения в развиващите се страни и страните с трансформационна икономика чрез влагане на капитал във вид на преки чужди инвестиции, както и чрез парични средства, насочени за развитието на демокрацията.

Втори постулат. За да не се допусне значителното рухване на курсовата стойност на свободно конвертируемите валути, държавите, които влияят на техния обем в международната финансова система трябва да следят основната им част да бъде насочена към реалния сектор на икономиката. За това, че даденото изискване в последно време не се изпълнява свидетелстват кризисните явления в развитите страни. Главната причина за тези

кризисни явления е образуването на «сапунени мехури» в международната финансова система. Негативния резултат от образуването на «сапунените мехури» развитите страни преразпределят към развиващите се икономики.

Съгласно проведените изследвания за периода 1990-2014 г. се наблюдават два пика на активизиране на процеса на преразпределение на капитала, а именно 2000 г. и 2007 г. Следва да се отбележи, че достигането от показателя на темпа на прираста на общия обем на движение на капитала в международната финансова система до отметката 1,4 може да служи като изпреварващ индикатор за финансово-икономическата нестабилност в света. По такъв начин, може да се направи извод, че световната икономическа система не е способна да усвоява обема инвестиции, надхвърляща стойността 140% от предишната година. Така през 1999 г. този показател е достигнал отметката 1,57, а през 2006-2007 г. е бил 1,59 и 1,46 съответно.

На основата на получените резултати от изследването на движението на инвестиционните ресурси между страните за периода от 1990 до 2015 г. е доказано, че в световната финансова система главната траектория на движението на инвестиционния капитал е насочена от развитите страни към развиващите се страни и страните с трансформационна икономика, към които се отнася и Украйна. Извършените изследвания свидетелстват, че чистият средногодишен отток на инвестиционни ресурси от развитите страни възлиза на 174,18 млрд. щатски долари, а за целия анализиран период от тях е бил изнесен капитал в общ размер 4354,66 млрд. щатски долари. От една страна, тази ситуация свидетелства за насочването на движението на капитала към страните с по-малко развита икономика и ниско ниво на социална защитеност (капиталът търси по-евтина работна сила и средства за производство). От друга страна, това свидетелства за паричната пренаситеност на развитите икономики в света (имат временно свободен капитал), както и за тяхното влияние върху политическите и икономическите решения в по-малко развитите страни.

Съгласно извършените изследвания най-чистият отток на инвестиционни ресурси се е наблюдавал от националните

икономики на такива страни, като Франция, Германия, Холандия и Великобритания. Общият отток от тези четири страни е възлязъл на 2009,3 млрд. щатски долари, от които 34,5% се падат на Франция и 31,4% на Германия съответно. Акумулирането на данните за притока на инвестиционни ресурси свидетелства, че в Европейския Съюз лидер между страните по привличането на чужд капитал е Полша с резултат от 140,11 млрд. щатски долари.

Следва да се отбележи, че Украйна заема трето място по показателя за средногодишен обем привлечени инвестиции - 3,238 млрд. щатски долари. Първо място заема Полша - 4,503 млрд. щатски долари; второ Чехия - 3,256 млрд. щатски долари. По такъв начин може да се твърди, че Украйна е активен участник в международната система на движение на капитала и може да бъде конкурент на страните от Европейския Съюз. В случай на влизане на Украйна в Европейския Съюз потенциалното ниво на средногодишния приток на капитал може да възлезе на минимум 8,423 млрд. щатски долари.

По такъв начин, получените резултати от изследването свидетелстват за преразпределението на капитала между националните социално-икономически системи с акумулирането му в развиващите се страни. Също така е установено, че към настоящия момент има отток на парични средства и инвестиции от Европа, което може да провокира недостиг на ресурси в страните-членки на ЕС и засилване на кризисните явления в интеграционното обединение. В такива условия влизането на Украйна в Европейския Съюз не е икономически обосновано, на първо място за самото интеграционно обединение. Тази крачка може да бъде реализирана само и изключително изхождайки от политически и стратегически съображения.

В параграф 2.4. «Фактори за ръста и проблеми на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система на Полша» са изследвани проблемите на устойчивото развитие и траекторията на трансформация на социално-икономическата система на Полша, като страна, която е една от най-динамично развиващите се страни в ЕС и при това се явява най-важният икономически партньор на Украйна.

Съвременният етап на развитие на световните икономически процеси се характеризира с това, че националните икономики са тясно включени в системата на международните финансово-производствени отношения, а база и фундаментална основа на всяка национална икономика е реалният сектор на икономиката (предприятията). Във връзка с това актуално е извършването на изследване на състоянието на промишлените предприятия в Полша и определянето на перспективите за тяхното развитие под влиянието на съвременните геополитически трансформации.

Съгласно резултатите от изследването в продължение на последните 10 години Полша има стабилни темпове на ръст на промишленото производство и достатъчно ниво на платежоспособност на полските предприятия. Обаче темповете на промишления ръст не са големи - само 1,2% (средногодишни стойности за 2010-2014 г.), а рентабилността е по-малка от 4%. И всичко това на фона на падането на промишленото производство и развитието на кризисни явления като цяло в ЕС, което на свой ред може да доведе до по-нататъшното свиване на обемите на промишленото производство в Полша.

Оттук логично възниква проблемът за търсене на пътища за по-нататъшното развитие на полските предприятия, увеличаването на обемите на промишленото производство и повишаване нивото на тяхната рентабилност. Това може да се постигне на основата на разширяване на пазара за реализация на произведената продукция, включването, на така наречения «ефект на мащаба» (повишаване рентабилността на бизнеса и увеличаване на неговата капитализация чрез намаляване на разходите за сметка на увеличаване обема на производството).

За разкриване на възможностите за увеличаване обемите на реализация на продукцията на предприятията в Полша на чуждите пазари е необходимо изпълнението на три основни условия. *Първото условие* е наличието в определена степен на икономическа свобода и независимост на полските предприятия от предприятията в страните-членки на ЕС. *Второто условие* е наличието в страната на потенциален партньор за платежоспособното търсене на продукцията на полските

предприятия. *Третото условие* - към момента на създаване на новия пазар за реализация не трябва да се наблюдава силна икономическа активност между страната потенциален вносител и страната потенциален износител, тъй като липсата на тази активност и обуславя наличието на пазарна ниша за продукцията на полските предприятия.

Обединявайки резултатите от проверката на всичките три условия за излизане на полските промишлени предприятия на нови пазари, може да се направи извод, че към днешна дата най-активен търговски партньор на Полша е Германия (27,15% от целия износ и 22,67% от вноса), а най-перспективни партньори са: Чешката Република, Естония, Латвия, Литва, Румъния и Норвегия.

По-нататъшното развитие на икономическото партньорство на Полша на международната арена изисква формирането на ясна система за оценка на тези перспективи. Методическият подход за изграждане на система за оценка на перспективите за развитие на международното икономическо партньорство на промишлените предприятия в Полша е представен на фигура 2.1.

Използването на предложената система за оценка позволява да се определят перспективите за развитие на полската икономика и икономиката на страните потенциални партньори, и на тази основа да се разработят съответните модели за управление на развитието на НСИС.

Изводи към раздел 2. Европейският Съюз днес е една от най-големите и ефективни социално-икономически системи в света. Обаче е установено наличието на висока степен диспропорции в развитието на страните-членки на ЕС. При това е обосновано, че неравномерността на развитието стимулира активността и засилва преместването и взаимното проникване на финансово-икономическата дейност на страните-членки на интеграционното обединение; синхронизира циклите на икономическата активност на страните-членки на и по този начин създава допълнителни възможности за устойчивото развитие на НСИС.

Фиг. 2.1. Методически подход за изграждане на система за оценка на перспективите за развитие на международното икономическо партньорство на промишлените предприятия

Третият раздел «Методологическо обезпечение на процеса на управление на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи» е посветен на разработката на методиката за оценка на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи; усъвършенстването на научно-методическия подход за избор на модел на пазарна икономика,

обезпечаващ устойчивото развитие на националните социално-икономически системи; формирането на методология на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи; както и на разработката на научно-методически подход за извършване на фундаментален анализ на финансовите инструменти за инвестиране в устойчивото развитие на националните социално-икономически системи.

В параграф 3.1. «Методика за оценка на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи» е обосновано, че устойчивото социално-икономическо развитие към днешна дата е един от най-важните проблеми на човечеството и за по-ефективното решаване на този проблем е предложена методика за оценка на устойчивото развитие на НСИС.

Съгласно извършените изследвания същността «на устойчивото развитие» се заключава в максимизирането на икономическата и социална изгода от процеса на развитие на системата на националното стопанство, при условията на защита на околната среда и обезпечаване в дългосрочна перспектива на възпроизводството на природните ресурси. В икономически смисъл устойчивото развитие означава не само ръст на националната икономика и увеличаване на доходите на глава от населението, а и подобряване на всички елементи на социалното осигуряване. Устойчивото развитие трябва да се съпровожда от необходимите структурни промени в икономическата и социалната сфера, което изисква от държавите разработка и практическа реализация на уникални стратегии за устойчивото развитие на НСИС.

Главен измерител (индикатор за ефективността на разработката и реализацията на стратегията за устойчивото развитие на националните социално-икономически системи е качеството на живот на населението, което може да се измери чрез използването на сборен обобщаващ индекс (табл. 3.1).

В разработената от автора методика, индексът за развитие на съставляващите всяка j - \bar{u} група показатели се предлага да се изчислява по следния начин:

$$Index_j = \sum(k_{ij} * s_{ij}) , \quad (3)$$

където $Index_j$ – индекс на j - група показатели; k_{ij} – темп на ръста на i - показател в j - група; s_{ij} – тегло на i - показателя в j - група.

Изхождайки от това, сборният обобщаващ индекс за оценка на устойчивостта на социално-икономическото развитие може да се изчисли по формулата:

$$СИИ = \sum (Index_j * s_j) , \quad (4)$$

където $СИИ$ – сборният обобщаващ индекс за оценка на устойчивостта на социално-икономическото развитие; $Index_j$ - индекс j - група показатели; s_j – теглото на j - група в СИИ.

Съгласно предложената методика за наличието на устойчиво социално-икономическо развитие може да се съди по наличието на ръст на сборния обобщаващ индекс в продължение на период най-малко три години.

Предложената методика за изчисляване на сборния обобщаващ индекс може да бъде допълнена, а теглото на всеки показател или група може да бъде променен. Сборният обобщаващ индекс включва три групи показатели: икономически, социални и енергийни, които на свой ред също така оказват въздействие върху екологичната обстановка в региона.

Този сборен обобщаващ индекс може да бъде адаптиран в зависимост от поставените цели. Това позволява той да се използва в процеса на дългосрочното планиране, прогнозиране и оценка на ефективността на функциониране на националните социално-икономически системи.

Използването на този показател в качеството на индикатор за съответствието на социално-икономическата ситуация в Украйна, на ситуацията в страните-членки на Европейския Съюз, може да покаже перспективите за увеличаване конкурентоспособността на националната икономика и разширяването на достъпа на националните стокопроизводители до европейския пазар.

Параграф 3.2. «Модели на пазарната икономика: фактори на ефективността и перспективи на устойчивото развитие» е посветен на научната обосновка на избора на модел на пазарната икономика, способен да обезпечи устойчивото развитие на НСИС.

Таблица 3.1

**Методика за изчисляване на сборния обобщаващ индекс за
оценка устойчивостта на развитието на националната
социално-икономическа система**

Група показ.	Показател*	Тегло на i показателя в j група	Тегло на групата в СИИ*
I група. Икономическа компонента	Реално ниво на БВП	0,15	0,4
	Реално ниво на БВП на глава от населението	0,15	
	Физически обем на производството	0,15	
	Обем на капиталните инвестиции	0,15	
	Чужди инвестиции в националната икономика	0,10	
	Салдо на платежния баланс***	0,10	
	Процент на преработващата промишленост в общата структура на производството	0,10	
II група. Социална компонента	Процент на използване на енергийни ресурси собствено производство	0,10	0,4
	Естествен прираст на населението	0,15	
	Изменение числеността на населението в резултат от движението на гражданите през границата на държавата	0,10	
	Продължителност на живот на населението	0,10	
	Брой на икономически активното население	0,10	
	Процент на икономически активно работещото население	0,15	
	Брой създадени работни места	0,10	
	Сума на паричните ресурси насочени за образование	0,05	
	Реални доходи на домакинствата	0,10	
	Част (процент) от доходите на домакинствата, насочена за инвестиции	0,10	
III група. Енергийна компонента	Натоварване на един работещ	0,05	0,2
	Потребление на източници на енергия на глава от населението****	0,20	
	Обем емисии в атмосферата на 1 квадратен километър площ от държавата****	0,25	
	Обем на производството на алтернативни (възобновяеми) източници на енергия	0,25	
	Брой починали в резултат от онкологични заболявания****	0,30	

*Темп на ръста/снижението на i показателя в сборния обобщаващ индекс

**Сборен обобщаващ индекс

***Ако стойността е отрицателна - показателят в изчисленията е равен на нула.

****Обратният ред на изчисление, намаление не счита за положителна динамика

Извършените изследвания позволяват да се очертаят два основни модела на пазарна икономика. Първият е англосаксонският

модел (либералният, пазарният), за който е характерна минимална намеса на държавата в процеса на производство и разпределението на националното богатство. Вторият е моделът на координираната икономика, където държавата активно се намесва в стопанските и разпределителните процеси, което е основа за високото ниво на социална осигуреност и защитеност на населението. Вторият модел в сравнение с първия е най-ефективен и устойчив срещу развитието на кризисни явления.

В параграфа също така са изследвани причините и факторите на ефективността на социално ориентирания модел за развитие на пазарната икономика. В основата на изследването е заложена хипотезата, че главна причина за ефективността на координирания модел на пазарната икономика е нейната социална насоченост. Именно социалната насоченост обуславя по-справедливото разпределение на националното богатство, което на свой ред обезпечава високо равнище на доходите на населението, а значи и високо ниво на тяхното потребление и спестяване, а значи и инвестиране. По такъв начин, координирайки процесите на производството и разпределението, държавата формира и насочва в определени русла инвестиционните потоци, които са източник на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи.

За потвърждаване на изводите за ефективността на функционирането на един или друг модел пазарна икономика и определяне нивото на намеса на държавата в процесите на производството и разпределението на националното богатство бяха очертани три групи страни (табл. 3.2).

Първата група това са страните с либерален тип национална икономика (САЩ, Канада, Англия, Нова Зеландия). Втората група това са страните със социално ориентирана пазарна икономика и активно участие на държавата в процесите на икономическо управление и разпределение на националния доход (Дания, Финландия, Германия, Швеция, Швейцария, Полша). Третата група страни това са страните с авторитарен тип управление без наличието на ясно изразена социална насоченост на икономиката (Украйна, Русия, Казахстан, Китай).

Таблица 3.2

**Показатели за ефективността на функционирането на страните
с либерално и социално ориентирани модели на пазарната
икономика**

Групи страни	Страна	БВП на глава от населението, ППС, патски долари)*	Темп в на прираста на БВП на глава от населението*, %	Чисто движение на капитала*, млрд. US \$	Показател за производителността на националната икономика*	Степен на отвор. на бизнеса ³	Индекс за лекота на водене на бизнес ⁴	Индекс юрид. права ⁵	Индекс GINI
1 група	САЩ	50798,9	1,33	0,83	82,15	7,40	7,00	11,00	40,46
	Канада	41996,6	1,20	0,63	80,07	8,00	14,00	9,00	33,68
	Англия	37261,7	1,24	-0,47	82,46	10,00	6,00	7,00	34,81
	Нова Зеландия	33506,8	1,37	2,62	86,79	10,00	2,00	12,00	6*
2 група страни	Дания	43139,8	0,36	0,19	84,40	7,00	3,00	8,00	29,02
	Финландия	39232,5	0,10	0,26	81,05	6,00	10,00	7,00	27,74
	Германия	42619,0	2,07	0,26	79,87	5,00	15,00	6,00	31,14
	Норвегия	63566,3	0,29	-0,21	81,61	7,00	9,00	5,00	25,86
	Швеция	43762,1	1,77	-0,93	81,72	8,00	8,00	6,00	26,81
	Швейцария	54768,3	0,60	-5,05	76,04	0,00	26,00	6,00	32,72
	Полша	23135,6	3,15	10,32	76,45	7,00	25,00	7,00	33,22
3 група страни	Украйна	8078,5	0,02	0,21	63,04	4,00	83,00	8,00	24,82
	Русия	24329,1	1,34	-10,00	70,99	6,00	51,00	6,00	40,94
	Казахстан	23081,0	3,53	1,33	72,68	9,00	41,00	4,00	28,56
	Китай	11420,9	7,75	3,55	62,93	10,00	84,00	4,00	42,06
Свят	13891,1	1,69	6*	61,03	5,53	94,96	5,11	6*	
Европейски Съюз	34576,6	0,93	6*	75,68	6,21	30,75	5,75	6*	
Средна ст. по група	1 група	40891,0	1,29	0,90	82,87	8,85	7,25	9,75	36,32
	2 група	44317,7	1,19	0,69	80,16	5,71	13,71	6,43	29,50
	3 група	16727,4	3,16	-1,23	67,41	7,25	64,75	5,50	34,10
Откл., % (СВЯТ)	1 група	294,4	76,02		135,79	160,2	7,63	190,9	
	2 група	319,0	70,27		131,35	103,4	14,44	125,9	
	3 група	120,4	186,8		110,46	131,2	68,19	107,7	
Откл., % (ЕС)	1 група	118,7	138,1		109,50	142,4	23,58	169,6	
	2 група	128,2	127,6		105,93	91,95	44,60	111,8	
	3 група	48,4	339,4		89,08	116,7	210,6	95,7	
1*	Средна стойност за периода 2010-2015 г.								
2*	0 = ниска производителност, 100 = граница								
3*	0 = по-малка отвореност; 10 = по-голяма отвореност								
4*	1 = мнозинство делови хора								
5*	0 = от слабо до 12 = силно								
6*	Данните не се изчисляват или липсват								

Извършените изследвания позволяват да се направи извод за правилността на издигнатата хипотеза: «моделът на социално ориентирана пазарна икономика е по-ефективен в сравнение с либералния модел на икономическо управление».

В параграф 3.3. «Методологически аспекти на разработката на държавната политика за устойчивото развитие на националните социално-икономически системи» е формулирано и разкрито съдържанието на методологията на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи.

Извършените изследвания показаха, че методологията на разработката на държавната политика на социално-икономическото развитие е органична компонента на общата методология на развитието на съвременните национални стопанства. Тя съдържа три нива: категориално (определяне на структурните компоненти), концептуално (съвкупност от теоретическите стратегии и концепции), научно-технологично (съвкупност от конкретни политики, принципи, методи и инструменти за тяхната реализация). По такъв начин, под методология на разработката на държавната политика на социално-икономическото развитие се предлага да се подразбира съвкупността от научни теории и идеи, принципи, методи и модели за познание на социално-икономическото развитие на националното стопанство.

Извършените изследвания позволяват да се твърди, че държавната политика на социално-икономическото развитие това е политика, насочена за поддържането на определени темпове и качество на икономическия ръст на основа на структурната поднастройка на системата на националното стопанство, реализирана с цел постигането на устойчиво развитие на националната социално-икономическа система и определено ниво на благосъстоянието на населението.

При това следва да се подчертае, че икономическият ръст и развитието на системата на националното стопанство в пазарната икономика не са равномерно протичащи процеси. Неравномерността на тези процеси е обусловена от съществуването на фази на подем и спад на стопанската активност. С оглед това, че основни компоненти на икономическия ръст са трудът и капиталът, главният проблем на развиващите се страни се заключава в недостига на инвестиционни ресурси за развитието на производствения потенциал, както и на човешките ресурси. Образува се своеобразен порочен кръг на икономическа

изостаналост, страните, изпитващи недостиг на инвестиционни ресурси попадат в свит процес на производство и потребление, което на свой ред води до още по-голям недостиг на инвестиционни ресурси за развитие на човешкия капитал. Във връзка с това, държавата трябва да формира стратегии за развитие, насочени за разкъсването на този порочен кръг и преминаването на НСИС към стадия на самоподдържащ се икономически ръст.

По такъв начин методологията на разработката на държавната политика за устойчиво социално-икономическо развитие може да има следния вид (табл. 3.3).

Предложените в методологическия подход стратегии за разработка на държавната политика за социално-икономическо развитие могат да бъдат адаптирани към широк кръг обстоятелства, структури и ситуации, присъщи на всяка конкретна национална социално-икономическа система. При това държавните органи на власт с оглед текущата ситуация и трансформационните перспективи на националната и световната икономики трябва да прилагат цялата съвкупност на посочения инструментариум на държавната политика за устойчиво социално-икономическо развитие, и на тази основа да формират конкретните методи за нейната реализация.

В параграф 3.4. «Научно-методически подход за извършването на фундаментален анализ на финансовите инструменти за инвестиране в устойчивото развитие на националните социално-икономически системи» е разработен научно-методическият подход за извършването на фундаментален анализ на финансовите инструменти за инвестиране в устойчивото развитие на националните социално-икономически системи, използването на който ще позволи да се реализира сценарийният подход за изграждане на инвестиционната политика на Украйна.

Основа за повишаване ефективността на използването на финансовите инструменти за инвестиране е разработката на евентуалните варианти на националните инвестиционни стратегии на международния капиталов пазар, субекти на който са големите инвестиционни фондове, националните и търговски банки, корпорации и физически лица.

Таблица 3.3

Методологически подход за разработката на държавната политика за социално-икономическо развитие

Категориално ниво (определение на структурните компоненти)		
Доктрини за социално-икономическото развитие на държавата	Методи	
	Модели	
	Инструменти	
Фактори, влияещи на социално-икономическото развитие на държавата	външни	1. Международна политическа ситуация. 2. Геополитически парадигми. 3. Фаза на развитие на световната икономика. 4. Участие на страната в международни политико-икономически обединения и военни съюзи.
	Вътрешни	1. Държавно устройство 2. Икономическа структура
Цели на държавната социално-икономическа политика	1. Увеличаване богатството на националната икономика за настоящите и бъдещите поколения	
	2. Ръст на благосъстоянието и социалната защитеност на населението.	
Задачи на държавната социално-икономическа политика	1. Постигане и поддържане на определено ниво на икономическия ръст	
	2. Структурна поднастройка (рационално управление) на националната икономика.	
Сфери на държавната социално-икономическа политика	Поддържане на икономическия ръст	
	Структура на националното стопанство	
	Социална защита на населението	
	Екологична сфера	
	Научно-техническа сфера	
Инструментално ниво (съвкупност от конкретни политики, принципи, методи и инструменти за тяхната реализация)		
Структурна политика		Политика на разширяване на заетостта
Промислена политика		Научно-технологична политика
Селскостопанска политика		Инвестиционна политика
Регионална политика		Екологична политика
Концептуално ниво (съвкупност от теоретични концепции и стратегии)		
Либерална стратегия за развитие	Използване на пазарни механизми в условията на икономическа криза.	
Стратегия на откритата икономика	Водеца роля за повишаване ефективността на националната икономика се отделя на износа на националната продукция .	
Стратегия на индустриализация	Максимално развитие на производството на средства за производство, като фундамент на цялата система на националното стопанство	
Стратегия на селскостопанското развитие («зелена революция»)	Стратегия, насочена за повишаване обемите на селскостопанското производство на основание използването на постиженията на НТП	
Стратегия на преразпределението на националния доход	Усъвършенстване на процеса на разпределение и преразпределение на националния доход и богатство.	

Методическа основа за създаването на тези стратегии е фундаменталният анализ, позволяващ да се оценят особеностите на функционирането на инвестиционните пазари.

Научно-методическият подход за извършване на фундаментален анализ на финансовите инструменти за инвестиране с оглед съвременните тенденции в развитието на международната финансова система може да се представи със следната схема (Фиг. 3.1): I етап (Зона А) – зоната, където се формулира целта на инвестирането, избират се методите за постигане на целта, определят се инструментите на инвестиционния пазар и се формира инвестиционният портфейл.; II етап (Зона Б) – зоната, където се извършва анализът на същността и свойствата на инвестиционния инструмент, а също така се очертава съвкупността от показатели, влияещи на динамиката на неговата доходност или курсова стойност; III етап (Зона В) - зоната, където на основата на очертаване на фундаменталните фактори и векторната насоченост на тяхното влияние върху динамиката на доходността и курсовата стойност на инвестиционния инструмент, вземат се инвестиционни решения с краткосрочен и дългосрочен характер; IV етап (Зона Г) – зоната, където се извършва оценката на ефективността на взетите инвестиционни решения, а също така се разкриват текущите промени в конюнктурата на инвестиционния пазар; V етап (Зона Д) – зона за корекция на инвестиционния портфейл в съответствие с промяната в ситуацията на инвестиционния пазар.

Научно-методическият подход за извършването на фундаменталния анализ на финансовите инструменти за инвестиране в устойчивото развитие на националните социално-икономически системи включва разкриването на посоката на векторите за влияние на макроикономическите фактори за развитие на НСИС върху курсовите колебания на финансовите инструменти за инвестиране и изграждането на тази основа на инвестиционната стратегия.

Постигането на поставената цел позволява да се реализира сценарийният подход за разкриване посоката на векторите за влияние и изграждането на тази основа на дългосрочна инвестиционна стратегия с използването на финансовите

инструменти за инвестиране (табл. 3.4).

Фиг. 3.1. Научно-методически подход за извършване на фундаментален анализ на финансовите инструменти за инвестиране в устойчивото развитие на НСИС

Таблица 3.4

Сценарийен подход за разкриване на векторната насоченост на фундаменталните фактори за вземане на инвестиционни решения

Показатели за ефективността на първия финансов инструмент за инвестиране	Стойност на показателя в съответствие с изискванията на системата за оценка	Сценарий	Сценарийен подход за векторната насоченост на курса или стойността на финансовия инструмент за инвестиране		
D1	$Td1 > 0$	A	$\uparrow (AC)$	$\uparrow (AB)$	$\updownarrow (AA)$
	$Td1 < 0$	B	$\downarrow (BC)$	$\updownarrow (BB)$	$\downarrow (BA)$
	$Td1 = 0$	C	$\updownarrow (CC)$	$\up (CB)$	$\downarrow (CA)$
			C	B	A
			$Td2 = 0$	$Td2 < 0$	$Td2 > 0$
			D2		
			Показатели за ефективността на емитента на втория финансов инструмент за инвестиране		

Съгласно правилата на играта на международния валутен пазар, при използването като финансов инструмент за инвестиране на валутната двойка EUR/USD, компонентите на предложени сценарийен подход могат да се интерпретират по следния начин:

D1, D2 - показатели за ефективността на функциониране на страните от Еврозоната и САЩ съответно;

ако стойността на избрания показател за оценката на ефективността на функционирането на социално-икономическата система е по-голяма от нула, т.е. ако $Td_{1,2} > 0$, то в региона се наблюдава икономически ръст, ако $Td_{1,2} < 0$ – наблюдава се криза в социално-икономическата система; ако $Td_{1,2} = 0$ – наблюдава се стагнация в социално-икономическата система.

Сценариите А, В, С – отговарят на съществуващите темпове на прираства/съкращаването на избраните показатели за развитие на СИС и позволяват да се моделира процесът на реагиране на курсовите колебания в стойността на инструмента за инвестиране върху промените на фундаменталните фактори:

\uparrow - съществуващите условия провокират еднозначно повишение на курсовата стойност на инструмента за инвестиране;

↓ - съществуващите условия провокират еднозначното снижение на курсовата стойност на инструмента за инвестиране;

↑ - съществуващите условия предизвикват противоречия.

За еднозначното вземане на инвестиционно решение във всичките три сценария е необходимо определянето на ъгловата стойност на векторната насоченост, а значи и силите на бъдещия тренд.

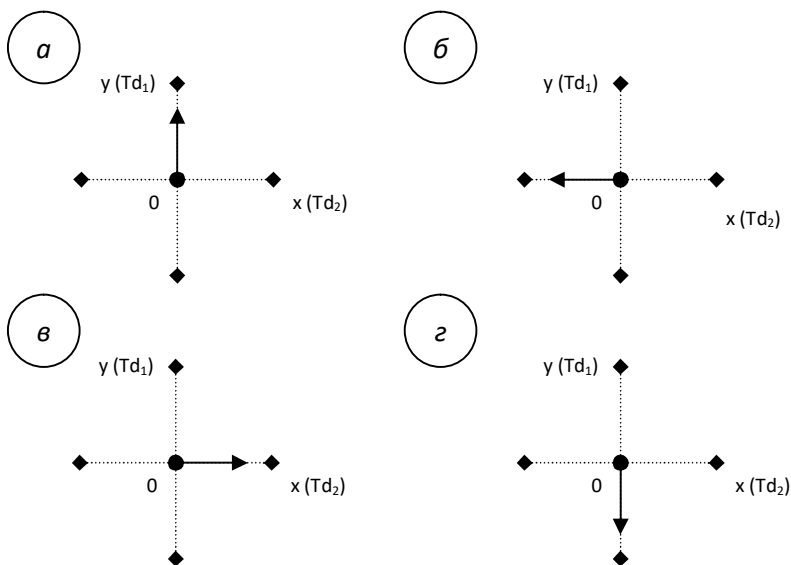
Практическото прилагане на предложени сценарииен подход позволява да се изключи сценарият «СС», като малко вероятен, както и сценариите «АС», «ВС», «СВ» и «СА». Последното е обусловено от това, че когато темповете на ръста/съкращаването на изследвания показател за развитие на една от националните социално-икономически системи се намират на нулево равнище, векторът на курсовата стойност на инструмента за инвестиране ще бъде насочен по една от координатните оси на друга национална икономика. В тези случаи посоката на движение на курсовата стойност на финансовия инструмент за инвестиране съответства на посоката на вектора на координатната система, а силата на движение се определя от дължината на вектора (Фиг. 3.2).

На Фиг. 3.2а е определена възможната ситуация по сценария «АС». В този случай на графиката на валутната двойка EUR/USD ще се наблюдава възходяща тенденция. На Фиг. 3.2б е изобразен сценарият «СВ», когато в Еврозоната се наблюдава темп на ръста/съкращаването на икономиката, равен на 0 (или близък до него), а в САЩ се наблюдава значителен спад на темповете на ръста на националната икономика. На Фиг. 3.2в е изобразен сценарият «СА», който е противоположен на сценария «СВ». На Фиг. 3.2г е изобразен сценарият «ВС».

Посочените сценарии дават ясен сигнал за покупка или продажба, обаче те много рядко се срещат в практическата дейност на инвеститорите, от което и е обусловена проблемността на изследваната тема.

Следващите възможни сценарии са «АВ» и «ВА». Те са разпо насочени, обаче методът за изчисляване силата на вектора и неговата посока по тези сценарии е подобен (той е огледален). Методът за изчисляване силата на вектора и неговата посока е

следният (Фиг. 3.3).

Фиг. 3.2. Векторна насоченост съгласно сценариите за нулева динамика

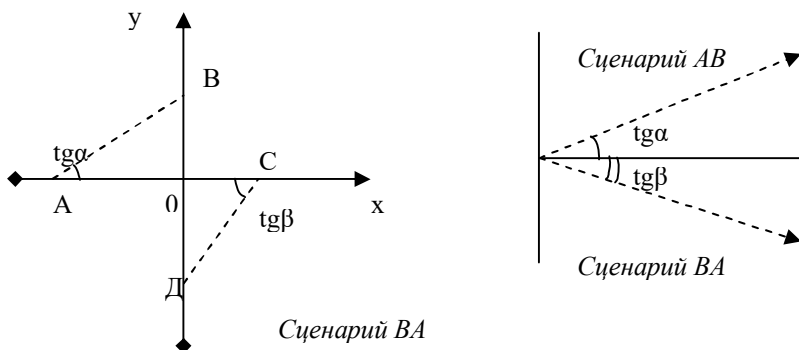
Приемаме за точка на пресичане на осите на абсцисите и ординатите точка 0 . При изобразяването на фигурата на сценариите «АВ» и «ВА» ще нанесем четири допълнителни точки: А, В, С, Д. В резултат ще получим два правоъгълни триъгълника ΔABO и ΔCDO с прави ъгли $\angle AOB$ и $\angle COD$.

Отношението на наклона на хипотенузите на получените триъгълници спрямо оста $x (Td_2)$ изразени чрез $\text{tg} (BAO)$ и $\text{tg} (COD)$ определят ъгъла на наклона на вектора на движение на тренда на курсовата стойност на финансовия инструмент за инвестиране или конюнктурата на инвестиционния пазар. Колкото по-голям е ъгълът на наклона, толкова по-голяма е силата на проява на тенденцията, съществуваща на пазара, и възможността за формиране на устойчив тренд.

По такъв начин, предложеният научно-методически подход позволява да се формира инвестиционната политика на държавата

на финансовите пазари, насочена към постигане на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система.

Сценарий АВ

Фиг. 3.3. Векторна насоченост съгласно сценариите «АВ» и «ВА»

И така:

$$\operatorname{tg}(BAO) = \frac{BO}{AO} \text{ та } \operatorname{tg}(COD) = \frac{OD}{CO} . \quad (5)$$

Изводи към раздел 3. Резултатите от извършеното изследване позволяват да се направи извод за необходимостта от постигането от националните социално-икономически системи на състояние на устойчиво развитие. Тази необходимост е обусловена от редица фактори. Първо, устойчивото развитие на националната социално-икономическа система е процес, обезпечаващ високото ниво на конкурентоспособността на отечествения стокопроизводител и следствие високото ниво на социална защитеност и обезпеченост на населението. Второ, в съвременните условия на глобализация и регионализация на стоковите пазари само при условията на устойчивост на развитието на НСИС е възможно обезпечаването на държавната политическа и икономическа сигурност. Трето, наличието на устойчивото развитие на НСИС обезпечава на държавата водещи позиции на световната политическа и икономическа арена.

В четвъртия раздел «Формиране и реализация на модела на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи (по примера на Украйна и Полша)» е формирана концепция за държавна политика за устойчиво развитие на социално-икономическата система на Украйна и е разработен механизмът за нейната реализация; обоснована е необходимостта от усъвършенстване на системата за енергийна сигурност на Украйна, като компонента на ефективния механизъм за държавно управление на устойчивото развитие на НСИС; разработен е методическият подход за изграждане на модела на управление на устойчивото развитие на НСИС на Украйна, както и механизмът за стимулиране на икономическия ръст в Полша.

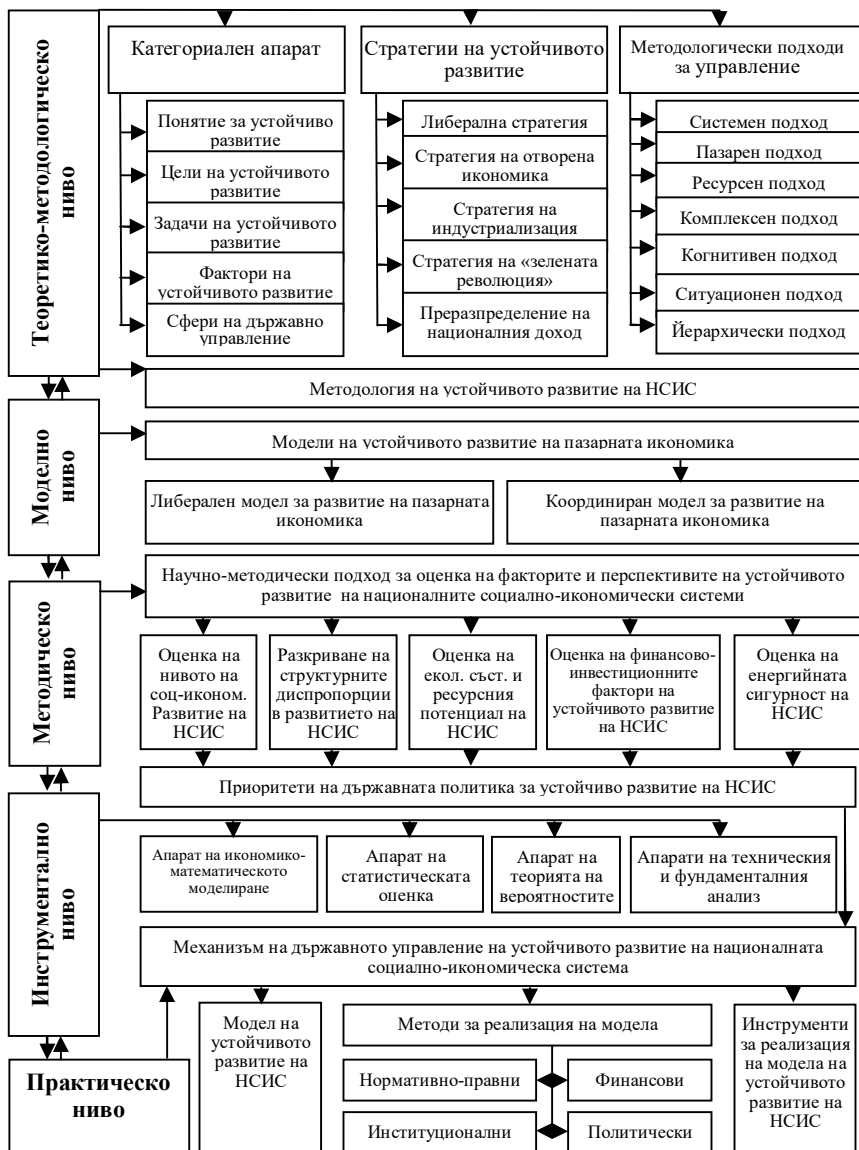
В параграф 4.1. «Концепция за държавната политика на устойчиво развитие на социално-икономическата система на Украйна и механизъм за нейната реализация» теоретически е обоснована концепцията за държавна политика за управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна, както и е разработен механизмът за нейната реализация.

Извършените изследвания показват, че актуално и необходимо е формирането на такава концепция за държавна политика на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система, която би отчитала ресурсния потенциал и икономико-политическата специфика на конкретната система на националното стопанство.

Предложената в работата концепция за държавна политика за управление на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система се състои от пет нива (Фиг. 4.1).

Теоретико-методологическото ниво на концепцията се състои от три блока: категориален апарат, който определя понятието и същността на устойчивото развитие на НСИС; стратегии за устойчивото развитие на НСИС; методологически подходи, използвани в процеса на държавното управление на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи.

Моделното ниво на концепцията формира моделите на устойчивото развитие на пазарната икономика – това са либералният и координираният модел.

Фиг. 4.1. Концепция за държавна политика за управление на устойчивото развитие на НСИС

Методическо ниво – съдържа научно-методическия подход за управление на устойчивото развитие, който включва пет основни блока (1 – оценка на нивото на социално-икономическото развитие на НСИС; 2 – разкриване на структурните диспропорции в развитието на НСИС; 3 – оценка на екологичното състояние и ресурсния потенциал на НСИС; 4 – оценка на финансово-инвестиционните фактори на устойчивото развитие на НСИС; 5 – оценка на енергийната сигурност на държавата).

Инструменталното ниво на концепцията се формира от: апарата на икономико-математическото моделиране; апарата на статистическите оценки; апарата на теорията на вероятностите; инструментите на техническия и фундаменталния анализ.

Практическо ниво – формира механизма на държавното управление на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система, който включва модела на устойчивото развитие, адаптиран за конкретната НСИС; методите за реализация на предложения модел (нормативно-правни, институционални, финансови, политически); инструменти за реализация на модела, съответстващи на предложените методи.

Предложената Концепция има ясна ориентираност към реализацията на принципите на пазарната икономика и обезпечаването на високи темпове на икономически ръст, както и е насочена за провеждане на процедурата на поднастройка на националната икономика към променящите се външни и вътрешни фактори на икономическо управление.

Практическата реализация на предложената Концепция се базира върху създаването на високоефективния механизъм за нейната реализация (Фиг. 4.2).

На основата на извършените изследвания «механизмът на държавно управление на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система» може да се определи като съвкупност от теоретически методи и модели, както и практически инструменти и мерки за реализация на държавната политика за управление на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система.

Фиг. 4.2. Механизъм за държавно управление на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система

Механизмът на държавното управление на устойчивото развитие на НСИС трябва да бъде насочен за: увеличаване богатството на националната икономика за настоящите и бъдещите поколения, както и ръста на благосъстоянието и социалната защитеност на населението.

Като централен елемент на предложения Механизъм е приет икономико-математическият модел на устойчивото развитие на НСИС, насочена за реализация на държавната политика за управление на устойчивото развитие. Освен това важен компонент на държавната политика за управление на устойчивото развитие на НСИС е интеграционната политика на държавата, насочена за повишаване ефективността на националното стопанство на основата на регионалното икономическо сътрудничество.

Използването на индикаторите за ефективност на функционирането на националната социално-икономическа система позволява да се определи целесъобразността на структурните трансформации в системата на националното стопанство и да се извърши поднастройка на механизма на държавно управление на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система в съответствие с избраните приоритети на социално-икономическото развитие на държавата.

В параграф 4.2. «Енергийната сигурност като фактор на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна» е разработена методиката за усъвършенстване на системата на енергийна сигурност на държавата, като съставна част от механизма на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна, основана на разкриването на насоките на държавната намеса в системата на формиране, разпределение и използване на енергийните ресурси на страната в условията на глобална нестабилност и висока зависимост на Украйна от външните източници на енергия.

Извършените изследвания показаха, че ефективната политика на държавата в сферата на устойчивото развитие на НСИС трябва да бъде основана на поддържането на определено ниво на енергийна сигурност на страната.

Сферите на държавната политика за обезпечаване на

енергийната сигурност са представени на Фиг. 4.3.

Фиг. 4.3. Сфери на държавната политика за обезпечаване на енергийната сигурност на Украйна

Основни направления в политиката за енергийна сигурност на Украйна при реализацията на програмата за устойчиво развитие са увеличението на обема на производството в енергийния сектор и едновременното намаляване на енергоемкостта на промишленото производство за сметка на разработката и внедряването на енергоспестяващи технологии, както и модернизацията и

създаването на нови производствени мощности чрез различни инструменти за инвестиране.

Мерките, насочени за стимулиране повишаването на енергийната сигурност на страната, трябва да бъдат реализирани в следните области: хармонизиране на законодателството на Украйна и Европейския Съюз в областта на енергоспестяването; разработка на единна съгласувана стратегия на енергийните компании на Украйна; разработка на ефективни организационно-правни механизми за акумулирането на средства за финансиране на мероприятията за енергоспестяване и енергоефективност; оптимизация на механизма на данъчното стимулиране на енергоспестяването; съдействие на енергийния одит.

Съчетанието на тези мерки ще стане здрава основа за създаването на единна концепция за финансиране и стимулиране на процеса на развитие на енергийната ефективност на Украйна, което ще послужи като основа за създаването на условия за устойчивото развитие на националната социално-икономическа система.

Параграф 4.3. «Икономико-математически модел за управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна» е посветен на разработката на методическия подход за изграждане на модела за управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна, който е формиран на основата на корелационно-регресионния анализ на показателите на икономическото и социалното развитие на държавата, което позволи да се разкрият и обосноват минималните критически нива на макроикономическите показатели, позволяващи да се обезпечи устойчивото развитие на НСИС.

Предложеният модел на устойчиво развитие на националната социално-икономическа система на Украйна се базира на три основни компонента: икономически аспект на развитието на националната икономика; ниво и перспективи за развитие на социалната сфера; енергийна и екологична сигурност на държавата. Също така се взема под внимание, че развитието на промишления и аграрния сектори на икономиката, като локомотиви на националната икономика на Украйна, е възможно само при реализацията на програмите за активно внедряване в процеса на

производството на иновационните технологии и разработки. Само в такъв случай в националната система на икономическо управление може да се наблюдава реализация на принципите на екологична сигурност (това условие се отчита като константа).

Следва също така да се отбележи важноста на социалната компонента в процеса на управление на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система. Изхождайки от това, устойчиво развитие на държавата може да се наблюдава само на базата на постоянното увеличение на реалните доходи на населението.

За построяване на икономическата част на математическия модел на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна бяха издигнати съответните хипотези. Съдържанието на главната хипотеза се заключава в наличието на тясна корелационна връзка между реалния обем на brutния вътрешен продукт и обема на достъпната на вътрешния пазар парична маса.

Допълнителни променливи в предполагаемия модел са: обемите на общото ниво на капиталните инвестиции в страната и в селското стопанство в частност (реално насочени финансови ресурси за обезпечаване възпроизводството на основните средства за производство и иновации); обемите на производство на предприятията от промишлеността, една от задачите на които е също така производството на средства за производство за обновяване на основните фондове; обемите на производство на селскостопанска продукция като фактор за ефективността на използването на насочените финансови ресурси за капитални инвестиции и обновяване на основните средства за производство на аграрните предприятия.

Хипотезите за наличието на тези взаимни връзки са посочени в табл. 4.1.

За доказване или опровергаване на издигнатите хипотези ще използваме статистическите данни от Държавната служба за статистика на Украйна за 2000-2014 г.

Таблица 4.1

Хипотези за взаимните връзки между главния показател за развитие на НСИС и насочването на финансовите ресурси за възпроизводството на основните средства за производство

№	Формулировка на издигнатите хипотези	Независима Х	Зависима У
1.	Темповете на прираста (намаляването) на реалния БВП (РБВП) имат тясна корелационна зависимост с:		
1.1.	темповете на прираста (намаляването) на обемите на продукцията на селското стопанство (ПСС)	ПСС	РБВП
1.2.	темповете на прираста (намаляването) на обемите на промишлената продукция (ПП)	ПП	
1.3.	темповете на прираста (намаляването) на обемите на паричната маса в обръщение (ПМ)	ПМ	
2.	Темповете на прираста (намаляването) на обемите на промишлената продукция (ПП) и продукцията на селското стопанство (ПСС) се намират в тясна корелационна зависимост	ПП	ПСС
3.	Темповете на прираста (намаляването) на обемите на общите капиталови инвестиции (ОКИ) в националната икономика влияят върху:		
3.1.	темповете на прираста (намаляването) на обемите на продукцията на селското стопанство (ПСС)	ОКИ	ПСС
3.2.	темповете на прираста (намаляването) на обемите на промишлената продукция (ПП)		ПП
3.3.	темповете на прираста (намаляването) на обемите на паричната маса в обръщение (ПМ)		ГМ
4.	Темповете на прираста (намаляването) на обемите на капиталовите инвестиции в селското стопанство (КИСС) зависят от:		
4.1.	темповете на прираста (намаляването) на обемите на продукцията на селското стопанство (ПСС)	ПСС	КИСС
4.2.	темповете на прираста (намаляването) на обемите на общите капиталови инвестиции (ОКИ) в националната икономика	ОКИ	
4.3.	темповете на прираста (намаляването) на обемите на паричната маса в обръщение (ПМ)	ПМ	
5.	Темповете на прираста (намаляването) на обемите на капиталовите инвестиции в селското стопанство (КИСС) влияят върху темповете на прираста (намаляването) на обемите на реалния брутен вътрешен продукт (РБВП)	КИСС	РБВП

Първата част на математическия модел на устойчивото развитие на НСИС на Украйна характеризира нивото на развитие на реалния сектор на икономиката и съдържа пет променливи:

четири ендогенни и една екзогенна (която се задава извън системата). Темпът на прираста на реалния брутен вътрешен продукт е екзогенната променлива в модела. Съгласно извършените изчисления минималното ниво на темповете на прираста на обемите на производството на промишлената продукция за обезпечаване на устойчивото развитие на НСИС възлиза на 14%, в случай че този показател е по-нисък, вероятно е наличието на стагнация.

Втората част от модела на устойчивото развитие на НСИС на Украйна е построена по принципите на взаимната зависимост между показателите на социално-икономическото развитие на националната икономическа система и разкриването на лостовете за въздействие на правителството върху управлението на процеса на формиране на социално ориентирана държава. Това обуславя издигането на следните хипотези (табл. 4.2).

Таблица 4.2

Хипотези за взаимната връзка между показателите на социалната компонента в обезпечаването на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система

№	Формулировка на издиганата хипотеза	Независима X	Зависима Y
6	Реалният сектор на националната социално-икономическа система (РС), който включва добивната и преработващата промишленост, както и селското стопанство, има тясна корелационна зависимост от обема на реалния брутен вътрешен продукт (РБВП)	РС	РБВП
7	Темповете на прираста (намалването) на реалния брутен вътрешен продукт (РБВП) влияят върху нивото на развитие на всички показатели, които формират социалната съставляваща на НСИС (СС), а именно:	РБВП	СС
7.1	средното ниво на месечната работна заплата (ЗП)		ЗП
7.2	средното ниво на размера на пенсията (РП)		РП
7.3	потребността от работна сила (ПРС)		ПРС
7.4	образованието (О)		О
7.5	социалните трансфери (СТ)		СТ
7.6	разполагемия доход на населението (РД)		РД
7.7	опазването на здравето и жизнената дейност (ОЗ)	ОЗ	

Съгласно издигнатите хипотези, устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна трябва да се

съпровождат със засилването на иновационната активност, регулирането на паричната маса в обръщение. Това ще обуслови увеличаването на обема на капиталовите инвестиции и ще ускори развитието на реалния сектор на икономиката, което ще позволи да се подобри жизненото равнище на населението и ще повиши социалната насоченост на националната икономика в дългосрочна перспектива.

Резултатите от извършения корелационен анализ позволяват да се направи извод за наличието на тесни корелационни връзки между избраните показатели, характеризиращи развитието на социалната съставляваща в НСИС на Украйна.

Разработеният икономико-математическият модел на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна позволява да се направи извод, че според резултатите от 2015 г. в страната се наблюдава икономическа криза. Това се обяснява с множество фактори, които имат както вътрешен, така и външен характер на формирането (табл. 4.3).

Таблица 4.3

Прилагането на икономико-математическия модел на устойчивото развитие за изчисляване показателите за ефективността на функционирането на НСИС на Украйна през 2015 г., %

	Наименование на показателя	2015 година	Сценарий						
			A	B	C	D	E	F	G
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Първа част (Икономическа компонента в развитието на НСИС)	Парична маса в обръщение (ПМ)	-54,0	0,00	5,00	10,00	15,00	20,00	25,0	30,0
	Реален брутен вътрешен продукт (РБВП)	-9,91	0,89	1,89	2,89	3,89	4,89	5,89	6,89
	Реален сектор на икономиката (преработваща, добивна промишленост и селско стопанство) (РС)	-7,75	2,79	3,77	4,75	5,72	6,70	7,68	8,65
	Капиталови инвестиции в селскостопанския комплекс (КИСС)	-41,7	-0,2	3,69	7,54	11,38	15,23	19,1	22,9

Продължение на табл. 4.3.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Втора част (Социална компонента в развитието на НСИС)	Социален компонент (СК)	-4,48	5,59	6,52	7,45	8,39	9,32	10,3	11,2
	Средномесечна работна заплата (ЗП)	-12,6	-2,4	-1,41	-0,45	0,50	1,45	2,40	3,35
	Среден размер на пенсията (РП)	-18,2	-4,1	-2,78	-1,47	-0,16	1,15	2,46	3,77
	Потребност от работна сила (ПРС)	52,60	58,9	59,56	60,15	60,74	61,33	61,9	62,5
	Образование (О)	-11,2	-1,6	-0,73	0,15	1,04	1,92	2,81	3,69
	Социални трансфери (СТ)	-14,3	-3,9	-3,03	-2,07	-1,11	-0,15	0,80	1,76
	Разполагаем доход (РД)	-14,3	-4,2	-3,23	-2,29	-1,35	-0,41	0,53	1,47
	Опазване на здравето (ОЗ)	-13,3	-3,6	-2,73	-1,84	-0,94	-0,05	0,84	1,74

Съгласно получените резултати, за да се предотврати в Украйна съществуващата тенденция за разрушаване на НСИС, увеличаването на реалната парична маса в обръщение трябва да бъде на ниво (табл. 4.3):

10% (Сценарий С) – при реализацията на този сценарий започва приток от постъпления на парични средства в образователната система (0,15% годишно), което трябва да доведе до качествено подобряване на работната сила чрез повишаване качеството на знанията, нивото на компетенциите и професионалната подготовка;

15% (Сценарий D) – при реализацията на този сценарий ще започне да расте реалното ниво на работната заплата с 0,5% годишно, което ще позволи да се увеличат реалните доходи на населението и съответно нивото на потребление. Този етап е задължителен, тъй като неговата главна задача е формирането на платежоспособно търсене в НСИС;

20% (Сценарий E) – при реализацията на този сценарий ще започне да се увеличава средният размер на пенсията (1,15% годишно), което ще повиши нивото на социална защитеност;

25% (Сценарий F) – при реализацията на този сценарий се увеличава обемът на социалните трансфери (0,8% годишно), разполагаемият доход на населението с 0,53% годишно и разходите

в областта на здравеопазването с 0,84% съответно. Достигането на сценарий F може да позволи да се говори за стабилизация на ситуацията в страната и излизане от кризата.

Достигането на сценарий G, при който реалният обем на паричната маса в обръщение ще се увеличи с 30%, реалният обем на брутния вътрешен продукт - с 6,89%, реалният сектор на икономиката в съвкупност ще нарасне с 8,65%, ще позволи да се говори за достигането от социално-икономическата система на Украйна до състояние на устойчиво развитие.

За извършването на по-нататъшни изследвания и търсенето на минимално критично усилие за стабилизацията на ситуацията в СИС на Украйна и постигането на устойчиво развитие в работата бяха издигнати допълнителни 5 сценария (табл. 4.4).

Таблица 4.4

Изчисляване ефективността на най-вероятните сценарии за развитие на социално-икономическата система на Украйна

Наименование на показателя	Стойност на показателя през 2015 година	Темповете на прираста (намалването) на показателя					
		Разчетна факт. стойност, %	Сценарий 1А 75%	Сценарий 2А 50%	Сценарий 3А 25%	Сценарий 4А 0%	Сценарий G
Средномесеч на работна заплата (ЗП), грн.	4920,0	-12,64	-9,48	-4,74	-1,19	0,00	2,40
Среден размер на пенсията (РП), грн.	1900,0	-18,22	-13,67	-6,83	-1,71	0,00	2,46
Образование (О), млн. грн.	18156,7	-11,18	-8,38	-4,19	-1,05	0,00	2,81
Социални трансфери (СТ), млн. грн.	78738,5	-14,32	-10,74	-5,37	-1,34	0,00	0,80
Разполагаем доход (РД), млн. грн.	297036,0	-14,31	-10,73	-5,36	-1,34	0,00	0,53
Опазване на здравето (ОЗ), млн. грн.	4076,9	-13,28	-9,96	-4,98	-1,25	0,00	0,84

Съгласно сценарий 1А се извършва намаляване на темповете на снижаване на реалните обеми на показателите на социалния компонент с 75%, при реализация на сценарий 2А – с 50%, сценарий 3А – с 25%, по сценарий 4А предполагаме, че ще могат да се достигнат нулеви темпове на снижаването и съответно нулеви темпове на прираста на показателя. За сравнение на ефективността на тези сценарии ще се използва сценарий G, при който се наблюдават минимални темпове на прираста съгласно получения икономико-математически модел на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна.

Използването на разработения икономико-математически модел позволи да се получат реалните показатели за развитието на НСИС на Украйна. Използването на получените разчетни стойности позволява да се направи прогноза за периода 2017-2023 г. Така, при условие за запазване на съществуващите тенденции, в икономиката на Украйна започвайки още от 2017 г. реалният среден размер на пенсията ще бъде по-нисък от жизнения минимум, (размерът на пенсията е 1039,11 грн. по цени за 2015 г., жизненият минимум ще възлезе на 1744,41 грн.), а реалното ниво на средната работна заплата ще бъде по-ниско от жизнения минимум през 2020 г. (жизненият минимум - 2486,58 грн., средно ниво на реалната работна заплата - 2186,91 грн.). Само реализацията на сценарий G ще позволи да се стигне до ситуация, когато средното ниво на работните заплати и пенсиите ще може да бъде по-високо от жизнения минимум.

По такъв начин, устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна е възможно само при условие на активна намеса от страна на държавата. Един от главните лостове за управление е поддържането на оптимално ниво на паричната маса в обръщение. Това може да бъде постигнато само чрез финансирането на реалния сектор на икономиката (преработващата и добивната промишленост, селскостопанския сектор) чрез капиталови инвестиции в нови технологии и създаване на нови работни места.

В параграф 4.4. «Полският модел за развитие на националната социално-икономическата система» е разработен

механизмът за стимулиране на икономическия ръст в Полша, който на основата на използване на методите и лостовите за държавно регулиране на икономиката позволява на макрониво да се влияе върху процеса на формиране и реализация на социално-икономическите цели на развитие на НСИС, а на микроиво да се коригира стратегията и тактиката на пазарното поведение на стопанските субекти.

Съвременният етап на развитие на социално-икономическата система на Полша се характеризира с невисоки темпове на икономически ръст, което до голяма степен е обусловено от влошаването на демографската ситуация в страната. Обезпечаването на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система в такива условия изисква повишаване на нивото на социална осигуреност на населението на основата на трансформацията на структурата на националното стопанство, както и постоянната модернизация на реалния и финансовия сектор на икономиката. По такъв начин необходимо е разработването и внедряването на ефективен механизъм за стимулиране на устойчив икономически ръст на държавата с оглед демографската ситуация в страната. Този механизъм трябва да способства за създаването на нови работни места, повишаването на производителността и ефективността, увеличаването на доходите на трудещите се и домакинствата като цяло, което на свой ред трябва да доведе до подобряване на демографската ситуация и, следователно, до формиране на основите на по-нататъшното устойчиво социално-икономическо развитие на държавата (Фиг. 4.4).

Реализацията на механизма за стимулиране на икономическия ръст в Полша има система на две нива, която работи на макро- и микроикономическо ниво. На макроикономическо ниво влиянието на механизма е насочено за определяне на социално-икономическите цели и избора на средствата за тяхното постигане. На микроикономическо ниво, където се намират предприятията, финансовите и кредитни институти, домакинствата – използването на предложения механизъм за стимулиране на икономическия ръст позволява да се влияе на стратегията и тактиката на тяхното

пазарно поведение.

Във връзка с това, че механизмът за стимулиране на икономическия ръст е средство за реализация на социално-икономическата политика на държавата, характеризират го следните черти: редовност, последователност, стратегическо подчинение на структурните елементи, наличие на интеграция с външната икономическа среда, акцент върху обезпечаването на стабилността на националната икономика, тенденция за обновяване и развитие.

Фиг. 4.4. Механизъм за стимулиране на икономическия ръст в Полша

Изводи към раздел 4. В работата е предложена концепция за държавната политика за устойчиво развитие на НСИС на Украйна, която е основана на използването на интеграционния научно-методически подход, което позволява да се обединят предимствата на цялата съвкупност научни разработки в областта на устойчивото развитие на държавата и да се използва практическият инструментариум за повишаване ефективността на функционирането на НСИС на Украйна. Инструмент за реализация на предложената концепция е и разработеният механизъм за държавно управление на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система. Централен елемент на предложения Механизъм е икономико-математическият модел за устойчивото развитие на НСИС, използването на който ще позволи да се вземе предвид цялата съвкупност на факторите и тенденциите за развитие на икономиката на Украйна, а нейната практическа реализация ще способства за формирането на устойчивото развитие в държавата.

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Резултатите от извършеното изследване потвърдиха издигнатата хипотеза за необходимостта от държавна намеса в процеса на функциониране на пазарната икономика с цел поддържането на устойчивото развитие на НСИС. В дисертационната работа е осъществена теоретическата обосновка и решаването на комплексния научно-приложен проблем на формирането на ефективен механизъм за държавно управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна на основата на формираната научна концепция и методология чрез обобщаването на теоретическите положения, разработката на научно-методическите подходи и методи в контекста на обезпечаване на устойчивото развитие на държавата.

Основните научни резултати от изследването се заключават в следното:

1. Обосновано е, че постигането на устойчиво развитие на

националните социално-икономически системи е възможно само при условие за активна намеса на държавата в механизмите на пазарната икономика. Този извод е направен съгласно предложената методология на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи, което на свой ред послужи като основа за разработването на концепцията за държавната политика за управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна. В дисертационната работа е предложено да се подразбира под методология на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи съвкупността от научни теории, идеи и принципи, методи и модели, насочени за поддържане на необходимите темпове и качество на икономическия ръст на основата на структурната поднастройка на системата на националното стопанство чрез активната намеса на държавата в механизмите на пазарната икономика.

2. Теоретически е обоснована нова цялостна концепция за държавната политика за управление на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система, формулирана чрез обобщаване на теоретико-методологическите положения и методическите основи, както и разработката на инструментално обезпечение, икономически и моделни компоненти, реализацията на които създава съдържанието и същността на функциониране на ефективен механизъм за държавно управление на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система.

3. Доказано е чрез използването на усъвършенстван научно-методически подход за избора на модел на пазарна икономика, че най-оптималният икономически модел на държавата, способстващ за повишаването на ефективността на функциониране на системата на националното стопанство и обезпечаваш устойчивото развитие на държавата е социално-ориентираната пазарна икономика. Главното предимство на този модел е формирането на широка прослойка средна класа, обезпечаваша платежоспособно търсене в икономиката и по този начин инвестираща в развитието на националното стопанство.

4. Формиран е сценарийният метод за изграждане на новата

инвестиционна политика на държавата, който е инструмент за реализация на разработения в дисертационната работа научно-методически подход за извършване на фундаментален анализ на финансовите инструменти за инвестиране за обезпечаване на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи. В основата на научно-методическия подход е заложено съчетанието на принципите на фундаменталния анализ и геометрията на системата на националното стопанство. Главната цел на реализацията на този подход е разширяването на участието на националните контрагенти в международната система на движение на капитала, което трябва да способства за привличането на допълнителни финансови ресурси в реалния сектор на икономиката и да способства за устойчивото развитие на националната социално-икономическа система.

Към основните научно-приложни резултати от дисертацията може да се отнесе следното.

1. Разработен е механизъм на държавно управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна, който представлява съвкупност от методи, модели, инструменти и практически мероприятия. Резултатите от реализацията на механизма на държавното управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна са насочени за трансформация на системата на националното стопанство в съответствие с избраните критерии и насоки за повишаване нивото на конкурентоспособността на националната икономика на световната арена чрез използването на икономико-математическия модел на устойчивото развитие.

2. Обоснован е методическият подход за изграждане на икономико-математическия модел за управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна, който е централен елемент в разработения механизъм за държавно управление на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна и е формиран на основата на корелационно-регресионния анализ на показателите за икономическото и социалното развитие на държавата. Такъв подход позволи да се разкрият и обосноват минималните критически нива на

макроикономическите показатели, позволяващи да се обезпечи устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна. Един от тези показатели е оптималният обем на паричната маса в обръщение, на която може да влияе правителството чрез валутно-курсовата политика.

3. Обоснована е методиката за оценка на устойчивото развитие на националните социално-икономически системи, която обхваща основните аспекти на функциониране на държавата, а всеки отделен аспект съдържа факторите за устойчивото развитие на националната социално-икономическа система. По силата на това, че факторите, включени в тази оценка се изразяват в различни еквиваленти и не могат да бъдат съпоставени, в основата на методиката е заложен разработеният сборен обобщаващ индекс. Практическото прилагане на методиката ще позволи да се оцени готовността на Украйна за влизане в Европейския Съюз.

4. Обоснована е методиката за усъвършенстване на системата за енергийна сигурност на Украйна, която е съставна част от предложения механизъм за държавно управление на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система и е основана на разкриването на насочите на държавната намеса в системата на формиране, разпределение и използване на енергийните ресурси на страната в условията на глобална нестабилност и висока зависимост на Украйна от външни източници на енергия. Реализацията на тази методика ще позволи да се осъществяват оперативни промени във външно-икономическата политика на държавата и да се постигне активизация на стимулирането на устойчивото развитие на националната социално-икономическа система.

5. Разкрито е на основата на разработения методически подход за построяване на системата за оценка на перспективите за развитие на международното икономическо партньорство на промишлените предприятия, като субекти на реалния сектор на икономиката, че за предприятията в Полша на този етап от социално-икономическото развитие потенциални партньори са контрагентите в такива страни като Чехия, Естония, Латвия, Литва, Румъния и Норвегия. Реалното прилагане на получените резултати

ще позволи да се направи акцент непосредствено върху целевите пласментни пазари от гледна точка на платежоспособното търсене и динамиката на социално-икономическото развитие, което в дългосрочна перспектива ще способства за устойчивото развитие на социално-икономическата система на Полша.

6. Предложен е двустепенен механизъм за стимулиране на икономическия ръст в Полша, който функционира на макро- и микроикономическо ниво. На макроикономическо ниво, влиянието на механизма е насочено за определяне на социално-икономическите цели и избора на средствата за тяхното постигане. На микроикономическо ниво, където се намират предприятията, финансовите и кредитни институти, домакинствата – използването на предложения механизъм позволява да се влияе на стратегията и тактиката на тяхното пазарно поведение.

Към основните приложни резултати от дисертацията може да се отнесе следното.

1. Установено е на основата на усъвършенствания методически подход за оценка на тенденциите и проблемите на устойчивото развитие на социално-икономическата система на Украйна, че главната причина за кризисните явления в държавата е неефективната структура на националното стопанство, която способства за засилване на деструктивното влияние на външните фактори, води до социално напрежение и политическа криза в държавата, падане на обемите на реалния сектор на икономиката, финансова криза, ръст на безработицата и обедняване на населението.

2. Доказано е на основата на използване на методиката за разкриване на перспективите за икономическа интеграция на Украйна в Европейския Съюз, че краят на интеграционния процес, т.е. влизането на Украйна в ЕС като пълноправен член на дадения етап от социално-икономическото развитие на Украйна и самото интеграционно обединение е невъзможно по икономически и политически причини (социално-икономическа и политическа криза в Украйна, агресия от страна на Русия, вътрешни проблеми в ЕС).

3. Доказано е на основата на използване на разработения методически подход за оценка възможността и целесъобразността

на потенциалното влизане на Украйна в Евразийския икономически съюз, че това сътрудничество в дългосрочна перспектива е нецелесъобразно от икономическа и политическа гледна точка. Обусловено е главно от това, че за Русия не е изгодно да има в Евразийския Икономически Съюз силна държава-партньор, способна на устойчиво развитие на националната социално-икономическа система и отстояване на своите държавни интереси.

4. Установено е наличието на значителни диспропорции в социално-икономическото развитие на страните, формиращи регионалното интеграционно обединение Европейски Съюз. За неутрализацията на тези диспропорции и разкриване на факторите и перспективите за устойчивото развитие на страните-членки на ЕС е предложена методика за класификационна оценка според резултатите от която са сформирани четири групи страни съгласно мащабите на националните икономики и нивото на социално-икономическото развитие. Към най-ефективно функциониращите НСИС бяха отнесени следните страни: Германия, Франция, Великобритания. За тях характерна е високата степен на развитие на реалния сектор на икономиката, в частност отраслите на промишлеността и сферата на услугите. Към най-слабо развитите страни, които заемат трите последни места, бяха отнесени Латвия, Кипър, Малта (за тези страни характерен е относително високият дял на селското стопанство в брутният вътрешен продукт и ниското ниво на развитие на сферата на услугите).

V. СПИСЪК НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ, ПУБЛИКУВАНИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Монографии

1. Степочкин А.И. Механизм государственного управления устойчивым развитием социально-экономической системы Украины: монография / Степочкин А.И.: - Wyższa Szkoła Biznesu-National Louis University, Новый Сонч, Польша. – 2017. – 177 с.

Статии в научни списания

2. Стьопочкін А.І. Тенденції та перспективи розвитку економіки Європейського Союзу / А.І. Стьопочкін, І.В. Ситнік // Проблемы и перспективы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сб. науч. тр. Донецк: ДонНУ, 2011. – Т.2. - С. 299-305.

3. Стьопочкін А.І. Специфіка проведення фундаментального аналізу сучасних інвестиційних ринків: ч.1 / А.І. Стьопочкін, І.В. Ситнік // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління «Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою» - Донецьк, ДонДУУ, 2012. – С. 295-307. (Серія «Економіка», том XIII, випуск 248.)

4. Стьопочкін А.І. Напрями підвищення інвестиційної привабливості регіонів / А.І. Стьопочкін // Проблеми соціально-економічного розвитку регіону, інфраструктурне забезпечення їх комплексного розвитку на державному та регіональному рівнях: зб. наук. праць Донецького державного ун-ту управління. Донецьк: ДонДУУ, 2013. – Т. XIV. С. 268-273. (Серія: «Економіка»; випуск 263).

5. Степочкин А.И. Влияние инфляции на финансово-хозяйственную деятельность предприятий / А.И. Степочкин, А.А. Левкович // Научный журнал «Культура народов Причерноморья» / Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского, 2013. - №260. - С. 325-328.

6. Стьопочкін А.І. Специфіка проведення фундаментального аналізу сучасних інвестиційних ринків: ч.2 / А.І. Стьопочкін, І.В. Ситнік // Вісник Хмельницького національного університету / Хмельницький, ХНУ, 2013. - С. 34-38 (Серія Економічні науки, №3, Т. 2).

7. Стьопочкін А.І. Модель розгортання кризових явищ в економіці України в умовах сучасних геополітичних трансформацій / А.І. Стьопочкін, І.В. Ситнік // Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського – Кременчук: КрНУ, 2015. – Випуск 6 (95) частина 2. – С. 9-16.

8. Stopochkin A. The macroeconomic preconditions of

intensification of movement of investment capital in the EU / I. Sytnik, N. Ragulina // Назустріч викликам співробітництва між Україною та ЄС: досвід центрів ім. Жана Моне в Києві та Донецьку– Маріуполь: ДонДУУ, 2015. – С. 117-123.

9. Stopochkin A. Development of industrial enterprises in Poland: financial problems and prospects / A. Stopochkin, I. Sytnik, N. Zemlianska // Przegląd Nauk Stosowanych Nr 8, Gliwice 2015. – S. 73-91.

10. Stopochkin A. Energy security of Ukraine as a key factor of European integration: theoretical approaches and methods of state regulation of the system of energy supply management / A. Stopochkin, I. Sytnik, B. Sytnik // Economy and Education of Ukraine: on the road to EU – Collective monograph. – WSB-NLU, Nowy Sącz, Poland. - 2016. – P. 15-34.

11. Stopochkin A. Eurazjatycka unia gospodarcza - alternatywa eurointegracji Ukrainy lub droga donikąd / A. Stopochkin, I. Sytnik, I. Trachuk // National Economic Reform: experience of Poland and prospects for Ukraine – Collective monograph. – Vol. 1. “Izdewniciba “Baltija Publishing”, Kielce, Poland. - 2016. – P. 5-24.

12. Stopochkin A. Koszty i korzyści potencjalnego członkostwa Ukrainy w Unii Europejskiej / A. Stopochkin, I. Sytnik, I. Trachuk // Rozwój społeczno-gospodarczy: rola informacji i nowych technologii - Collective monograph. – Państwowy Pedagogiczny Uniwersytet w Berdyansku, 2016. – P. 271-293.

13. Stopochkin A. Potencjalne członkostwo Ukrainy w Unii Europejskiej: kryteria do zrealizowania i kierunki współpracy / A. Stopochkin, I. Sytnik, I. Trachuk // Przegląd Nauk Stosowanych Nr 9, Gliwice 2015. – S. 89-103.

14. Stopochkin A. Stymulowanie wzrostu gospodarczego w Polsce w świetle wyzwań demograficznych / A. Stopochkin, I. Sytnik // Przegląd Nauk Stosowanych Nr 11, Opole 2016. – S. 34-48.

15. Степочкин А.И. Траектории движения инвестиционных потоков в условиях глобальной финансово-экономической нестабильности / А.И. Степочкин // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Випуск 2 (02) 2016. – С. 111-118.

16. Степочкин А.И. Устойчивое социально-экономическое

развитие: сущность и методика оценки / А.И. Степочкин // Научно-практический журнал «Причерноморські економічні студії», Випуск 3, Одеса, - 2016. - С. 43-47.

17. Степочкин А.И. Факторы эффективности социально ориентированной модели рыночной экономики. / А.И. Степочкин // Научно-практический журнал «Причерноморські економічні студії», Випуск 6, Одеса, - 2016. - С. 40-46.

18. Степочкин А.И. Предпосылки устойчивого развития национальных социально-экономических систем, формирующих Европейский Союз / А.И. Степочкин, И.Г. Бритченко // Економіка і організація управління. Збірник наукових праць ДонНУ - Вінниця. - Випуск № 3 (23). - 2016. С. 40-49.

19. Степочкин А.И. Экономико-математическая модель устойчивого развития национальной социально-экономической системы / А.И. Степочкин, И.Г. Бритченко // Monografia pokonferencyjna, Wyższa Szkoła Biznesu - National Louis University, Wydział Zamiejscowy w Tarnowie, wrzesień 2016 - под печати

20. Степочкин А.И. Концепция государственного управления устойчивым развитием национальных социально-экономических систем: составляющие уровни и специфика реализации / А.И. Степочкин // Научно-практический журнал «Причерноморські економічні студії», Випуск 7, Одеса, - 2016. - С. 63-69.

21. Степочкин А.И. Макроэкономические индикаторы эффективности управления интеграционными процессами в европейском союзе / А.И. Степочкин // Электронное специализированное издание «Экономика и общество», выпуск № 5, Мукачево. - 2016 г. - С. 110-115.

22. Степочкин А.И. Методологические аспекты разработки государственной политики социально-экономического развития / А.И. Степочкин // Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки», Випуск 11, Миколаїв - 2016. – С. 216-22.

23. Степочкин А.И. Механизм государственного управления устойчивым развитием национальной социально-экономической системы и специфика его реализации в Украине / А.И. Степочкин, И.В. Сытник // Innovations in the development of socio-economic

systems: microeconomic, macroeconomic and mesoeconomic levels. – Collective monograph. – Vol. 2. Lithuania: “Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2016. – С. 49-64.

Тезиси на конференції

24.Стьопочкін А.І. Проблеми і перспективи розвитку банківського кредитування підприємств України / А.І. Стьопочкін, К.В. Єрмоленко // Збірник матеріалів ІV всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія і практика» (8-10 листопада 2012р.), Донецький державний університет управління): тези доповідей. – Донецьк: ДонДУУ. – С. 12-25.

25.Стьопочкін А.І. Напрямки підвищення інвестиційної привабливості регіонів / А.І. Стьопочкін // Регіональний розвиток – основа розбудови української держави: матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції, 9-10 квітня, 2013 р., м. Донецьк, Донецький державний університет управління. – Донецьк: ДонДУУ, -2013. – С. 167-169.

26.Стьопочкін А.І. Вплив світового ринку прямих інвестицій на функціонування національних економік / А.І. Стьопочкін // Регіональний розвиток – основа становлення української держави: матеріали ІІІ Міжнар. наук. практ. конф., м. Донецьк, 3-4 квіт. 2014 р. / Донецький державний університет управління. – Донецьк: ДонДУУ, 2014. – С.130-132.

27.Стьопочкін А.І. Модель розгортання кризових явищ в економіці України в умовах сучасних геополітичних трансформацій / А.І. Стьопочкін, І.В. Ситнік // Матеріали ІІ міжнародної науково-практичної конференції "Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки в умовах глобальної нестабільності", 10-12 грудня Кременчук, 2015. - С. 446-448.

28.Stopochkin A. Development of industrial enterprises in Poland: financial problems and prospects / A. Stopochkin, I. Sytnik, N. Zemlianska // Соціальна відповідальність: сучасні виклики : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 21–22 квітня 2016 р. – Краматорськ : ДДМА, 2016. – С.67-72.

29. Stopochkin A. Прямые иностранные инвестиции как фактор нейтрализации мировой финансово-экономической нестабильности / A. Stopochkin // International Scientific Conference Economy without borders: Integration, Innovation, Cross-border cooperation August 26th, 2016. – С.61-64.

30. Степочкин А. Проблемы и факторы устойчивого развития социально-экономической системы Польши / А. Степочкин, И. Сытник // International Scientific Conference Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies: Conference Proceedings, Kielce, Poland: January 27, 2017. – С. 125-127.